

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

Diplomski rad

**UTJECAJ DRUŠTVENIH MREŽA NA GLOBALNI
AKTIVIZAM I SUVREMENE TERORISTIČKE AKTIVNOSTI**

Student: Lana Strmečki

Mentor: dr.sc. Mirko Bilandžić, izv. prof.

Zagreb, listopad 2015.

SADRŽAJ

1. Uvod	3
2. Cilj i svrha diplomskog rada	5
3. Određenje i razrada osnovnih pojmova	6
3.1. Aktivizam	6
3.2. Terorizam	8
3.3. Kada aktivizam prelazi u terorizam na primjeru Muslimanskog bratstva	9
3.4. Društvene mreže	13
4. Teorija organizacije i uspostava mrežne strukture	15
4.1. Odnos hijerarhije i mreže na primjeru države i terorističkih organizacija	16
4.2. Kontekst uspostave mrežnih karakteristika terorističkih organizacija	17
4.3. Mrežne karakteristike i internacionalizacija terorizma	19
4.4. Terorističke organizacije i njihova struktura	21
4.5. Segmentirana policentrična ideološki integrirana mreža (SPIN struktura)	23
4.5.1. Al-Qaeda kao oblik mrežnog oblika terorističkih organizacija sa SPIN strukturom	24
5. Društveni kontekst utjecaja društvenih mreža: Umreženo društvo	26
5.1. Temeljne karakteristike umreženog društva	27
5.2. Prilagodljivost umreženog društva	29
5.3. Umreženo društvo je društvo rizika	30
5.4. Kontrola rizika u umreženom društvu	33
6. Online društvene mreže kao alat terorističkih i aktivističkih skupina	34
6.1. Aktivizam i <i>online</i> društvene mreže	36
6.1.1. Primjer Arapskog proljeća	37
6.2. Terorizam i <i>online</i> društvene mreže	39
6.2.1. Terorističke organizacije i Internet	39
6.2.2. Cyberterorizam i analiza web-stranica terorista	41
6.2.3. Ciljane skupine kojima se teroristi obraćaju putem Interneta	47
6.3. Mehanizam istraživanja društvenih mreža terorističkih organizacija	48
6.3.1. Analiza društvenih mreža terorističkih organizacija	50
7. Zaključak	56
Literatura	58
Sažetak / Summary	63

1. Uvod

Socijalne i političke promjene dosegle su opseg globalnih razmjera zahvaljujući novim informacijskim tehnologijama zbog čega je potrebno interdisciplinarno izučavanje sigurnosti i terorizma. U kontekstu suvremenog i globalno umreženog svijeta, aktivističke i terorističke skupine su sofisticirale svoje djelovanje mehanizmima koji su plodovi globalizacijskih procesa. Jedan od glavnih mehanizama, a ujedno i fokus ovog rada je suvremeni koncept društvenih mreža koje su implementirane u dvojakom smislu: u vidu organizacijske strukture te kao alat korišten za širenje ideologija i ostvarenje ciljeva.

Prvi fenomen od interesa, globalni aktivizam, kao pokret bez hijerarhijske strukture s implementiranim alatom društvenih mreža mijenja tradicionalni odnos između političke vlasti i građana/pojedinaca/potencijalnih aktivista na način da olakšava suradnju, koordiniranje akcija i komuniciranje problema. Ne samo da pojedinci mogu aktivno sudjelovati u prosvjedima iz svojih domova i tako biti dijelom mreže, već glavni akteri koji postavljaju zahtjeve za promjenama mogu nesmetano i neograničeno širiti svoje ideologije i poticati na aktivističke pokrete. Najbolji primjer toga je pokret Muslimanskog bratstva koji je uspješno promicao politički islam upravo kroz islamski aktivizam što je rezultiralo formiranjem bratstva u mrežnu terorističku organizaciju. Tim primjerom dolazimo do druge tematski relevantne pojave; terorističkih organizacija koje su, nasuprot aktivističkih pokreta, hijerarhijske i mrežne organizacije s dvojakom implementacijom društvenih mreža u svoj modus operandi¹. Takvim strukturalnim inovacijama postigli su fleksibilnost (sposobnost promjene i obnove u skladu s promjenom okruženja i zadržavanja svojih ciljeva); skalabilnost (mogućnost proširenja ili smanjenja veličine s malo ometanja) i izdržljivost (sposobnost mreža zbog širokog raspona konfiguracija da izdrže napade na svoje čvorove i kadrove) (Castells, 1996).

Interdisciplinarni pristup navedenoj tematici podrazumijeva teorijske sistematizacije i pristupe organizacijskih i komunikacijskih teorija; teorija društvenih mreža i umreženog društva, ali i analizu načina na koji informacijske mreže proizašle iz globalizacije predstavljaju sistematski način kontrole rizika i nesigurnosti.

¹ Modus operandi je latinski izraz za „način djelovanja“

Internet kao primarni alat za suvremene aktivnosti terorista i aktivista i nove tehnologije kao što su društvene mreže pomiču granice dosega i uspjeha njihovih operacija. Pomak s konvencionalnih medija (novine, televizija) na nekonvencionalne (internet, društvene mreže) omogućava decentralizaciju mreže komunikacije, otežava kontrolu i restrikcije, onemogućava potpunu cenzuru i dozvoljava pristup svakome tko to želi (Zirojević Fatić, 2014). Dosadašnje analize internetskih materijala ukazuju na korištenje interneta i društvenih mreža u svim aktivnostima prvenstveno terorističkih organizacija, a još bitnije ukazuju na to kako novi mediji i tehnologije potiču bit terorizma, a to je da široka javnost „gleda terorizam“. Terorizam je pozornica, stoga se teroristički napadi često pažljivo organiziraju kako bi privukli pažnju elektronskih medija i međunarodnih novina. Njihova ciljana grupa nisu stvarne žrtve, već gledatelji (Jenkins, 1975). Stoga je jedan od ciljeva rada objasniti kako posredstvom društvenih mreža globalni aktivizam i suvremene terorističke aktivnosti indirektno i direktno utječu na široku javnost i time osiguravaju svoj uspjeh.

Izvori podataka korišteni u ovom radu su uglavnom postojeća istraživanja provedena na teme međunarodnog terorizma, korištenja društvenih mreža u terorističke svrhe te analiza postojećih društvenih mreža i vrsta organizacija. Sam rad je podijeljen u četiri glavna dijela, gdje se detaljno analiziraju svi aspekti ove teme.

Prvo poglavlje pruža pregled i razradu osnovnih pojmova kojima se rad bavi, dakle definiciju i sistematizaciju aktivizma, terorizma i društvenih mreža. Koristeći se dosadašnjim teorijskim postavkama navedenih fenomena, ovo poglavlje predstavlja svojevrstan uvod u koncept društvene mreže kao strukture organizacije.

Tako drugo poglavlje počinje analizom postojećih teorija organizacije te analizom pomaka s hijerarhijske strukture na mrežnu na primjerima države i terorističkih organizacija. Zatim je obrađena struktura organizacija s naglaskom na prednostima mrežnih karakteristika pogotovo SPIN strukture, što je na kraju poglavlja prikazano na primjeru Al-Qaede.

Treće poglavlje je svedeno na smještanje problematike u kontekst umreženog društva prema teoretiziranjima Manuela Castellsa te razradi problema kontrole rizika prikazom koncepta Ulricha Becka 'društvo rizika'.

U četvrtom poglavlju je obrađena analiza *online* internetskih materijala i društvenih mreža kao alata aktivista i terorista koja vodi do sistematizacije utjecaja i primjene društvenih mreža na aktivističke pokrete i u modus operandi terorističkih organizacija, što je ujedno i cilj samog rada.

2. Cilj i svrha diplomskog rada

Cilj ovog rada jest analiza postojeće građe o upotrebi interneta od strane aktivističkih i terorističkih skupina u svrhu sistematizacije utjecaja društvenih mreža na globalni aktivizam i suvremene terorističke aktivnosti. Do toga će se u radu doći postavljanjem navedene tematike u kontekst umreženog društva; teorijsko - sistematskom obradom organizacijskih struktura te primjenom tih teorijskih spoznaja na dvojaki smisao društvenih mreža kao strukture s jedne strane i alata s druge.

Svrha rada je ukazati na potrebu za interdisciplinarnim pristupom problematici terorizma i sigurnosti, ali i na dvostruki utjecaj društvenih mreža: dok s jedne strane pogoduju djelovanju aktivizma i potiču na sudjelovanje u političkom okruženju pojedinca, s druge strane pogoduju djelovanju terorističkih organizacija čime njihovi razmjeri djelovanja postaju sve teže obuhvatljivi i direktno prepoznatljivi.

3. Određenje i razrada osnovnih pojmova

3.1. Aktivizam

Aktivizam se odnosi na djelovanje usmjereno prema zagovaranju ciljeva ili uvjerenja motivirane osobe na različitim područjima društvenog života. Osnovni motiv za aktivističko djelovanje su revolucije koje izazivaju radikalne promjene u odnosu na prošlost, jer je cilj duboko i nasilno suočavanje s političkom i društvenom stvarnosti (Musladin, 2012). Potrebno je razjasniti razliku između revolucije i pobuna i aktivističkih prosvjeda. Naime, pobune i prosvjedi ne sadrže dva temeljna elementa revolucije, a to su sposobnost rušenja postojećega političkog i društvenog poretka i odlučnog vođu s jasnom ideologijom. U najširem smislu prosvjedi su javni skupovi ili javna okupljanja osoba radi izražavanja protesta ili mišljenja. Prosvjed je izraz prigovora, po riječima ili radnjama, na pojedine događaje, politike ili situacije. Prosvjedi mogu imati mnoštvo različitih oblika, od pojedinačnih izjava do masovnih demonstracija. Tijekom posljednjeg desetljeća prosvjedi su postali učinkovit način rušenja vlada i pojedinih političara. (Musladin, 2012).

Pojmom aktivizma bavili su se razni autori koji su istraživali pitanje građanskog sudjelovanja u politici (Klandermans, 2003; Brady, 1999; Norris i sur., 2004), pri čemu je nakon 1970-ih postojao konsenzus oko podjele konvencionalnih i nekonvencionalnih oblika sudjelovanja građana u politici. Pritom se pod konvencionalnim oblicima u pravilu razumijevaju ponašanja vezana uz političke izbore i stranke, poglavito glasanje na izborima, potom sudjelovanje u izbornim kampanjama ili davanje priloga strankama. Nekonvencionalni oblici obuhvaćali su ponašanja kao što su sudjelovanje u demonstracijama, bojkotiranje, zauzimanje zgrada ili zaustavljanje prometa (Franc; Šakić; Marinčić, 2007). No, u suvremenim pristupima dolazi do izbjegavanja označavanja pokreta nekonvencionalnim jer su takva ponašanja, npr. prosvjedi, društveni pokreti i, sve više, dobrovoljne aktivnosti u grupama za pritisak, civilnim udruženjima, zakladama i drugim organizacijama, također važan dio suvremene političke aktivnosti (Norris i sur., 2004).

Dakle, smatra se da je navedena podjela izgubila smisao te da u današnje vrijeme mogu biti korisnije podjele koje ponašanja razlikuju s obzirom na to jesu li individualna ili kolektivna (Klandermans, 2003), s obzirom na količinu napora koju podrazumijevaju te namjeravane posljedice (Uslaner, 2003).

Prema tome, Pattie, Seyd i Whiteley (2003) u istraživanju političkog aktivizma u Velikoj Britaniji razlikuju tri tipa aktivizma: individualni aktivizam (npr. bojkotiranje proizvoda), aktivizam kontakta i kolektivni aktivizam (npr. javne demonstracije). Također, Jenkinsova i sur. (2003), u okviru dvogodišnjega projekta kojemu je cilj razvoj pouzdanoga i sažetoga skupa pokazatelja civilnoga i političkoga sudjelovanja Amerikanaca, utvrdili su postojanje također tri dimenzija: dimenziju izbornih ponašanja, dimenziju aktivnosti suradnje te dimenziju političko izražavajućih ponašanja, koju nazivaju politički glas.

Od interesa ovog rada je upravo treća dimenzija političkog glasa, odnosno kolektivni aktivizam s političkim ciljevima. Za navedene autore, ta treća dimenzija obuhvaća ponašanja kao što su kontaktiranje s dužnosnicima i političarima, sudjelovanje u prosvjedima, kontaktiranje s medijima, organiziranje i potpisivanje peticija. Navedeni primjeri u ovom radu; Twitter revolucija i Arapsko proljeće imaju politički predznak te je njihov tijek događaja objašnjen posredstvom implementacije društvenih mreža u realizaciji ciljeva.

Neke odrednice društvenih medija su zapravo pokrenule društveni aktivizam u više smjerova. Uz Facebook i Twitter i slično, tradicionalni odnos između političke vlasti i građana/pojedinaca/potencijalnih aktivista se promijenio u smislu olakšavanja suradnje, koordiniranja akcija i komuniciranja problema.

Potpuni odjek tog fenomena možemo vidjeti u sljedećim primjerima: Kada je deset tisuća ljudi izašlo na ulice Moldavije u proljeće 2009. godine, kako bi prosvjedovali protiv komunističke vlade u svojoj državi, ta akcija je dobila naziv Twitter revolucija radi toga što su se sudionici tog prosvjeda putem nje dogovarali. Par mjesec kasnije, kada su se dogodili studentski prosvjedi u Teheranu, State Department iz SAD-a je poduzeo nesvakidašnji potez, a to je da su zatražili od samog Twitter sjedišta da ne održe redovito održavanje web stranice, kako bi sudionici tog prosvjeda ostali bez glavnog alata za organiziranje prosvjeda.

Koliko su društvene mreže zaista moćne u pogledu njihovog kapaciteta da se putem njih organiziraju prosvjedi koji mogu srušiti kompletne Vlade jest da su se u prošlosti aktivisti definirali prema ciljevima, a sada se definiraju prema društvenim mrežama koje koriste za organizaciju prosvjeda.

3.2. Terorizam

Iako fenomen terorizma kao jedan od najvećeg rizika suvremenog svijeta izaziva interes mnogih znanstvenika, dosada nije postignut dogovor oko generičke i jedinstvene definicije tog pojma. U znanstvenoj zajednici u uporabi je 260 definicija terorizma, dok se primjerice samo u američkoj administraciji koristi više od 20 definicija (Bilandžić, 2014). Postoji cijeli niz razloga toj problematici, a samo neki od njih su da je pravno, političko, društveno i javno poimanje terorizma divergentno; da postoje mnogi tipovi terorizma s različitim formama i manifestacijama; da granice terorizma i ostalih oblika političkog nasilja nisu čvrsto jasne (Ganor, 1998); i dr. Fokus akademske zajednice se prebacio na detektiranje kriterija koje bi jednoznačna definicija trebala zadovoljiti te su mnogi znanstvenici i stručnjaci ponudili svoje teoretske konstrukte tog pojma, kao na primjer Wayman Mullins (1997); David Long (1990); Schmid i Jongman (1988); Marta Crenshaw (2003) i mnogi drugi.

Za potrebe ovoga rada, izdvajamo postignuti akademski konsenzus u pogledu definicije terorizma. Naime, prema Alexu Schmidu (2011), izlučeno je deset elemenata koji predstavljaju eksplanatornu definiciju terorizma:

- Pojam terorizam ima dvostruki karakter; to je doktrina o posebnom obliku političkog nasilja, a i metoda (de)personaliziranog ubijanja s posebnim ciljevima
- Terorizam se događa u trostrukom kontekstu: u vladavini straha; u vidu kontinuiranih protesta i propaganda te u kontekstu asimetričnog ratovanja²
- Izvršitelji mogu biti izvori ili agenti nasilja; nema terorizma bez terorista koji su nedržavni i državni akteri

² Za pojam asimetričnog sukoba u odnosu države i nedržavnog terorizma pogledati poglavlje 4.1.

- Terorizam ima politički karakter; to je političko, a ne kriminalno nasilje
- Terorizam uključuje izvršenje demonstrativnog, namjernog, unilateralnog, nelegalnog ili nelegitimnog i nediskriminirajućeg nasilnog akta čiji je cilj zastrašivanje ili prisila prema trećoj strani koja je (ne)izravno povezana sa žrtvama; a koji ima za konačni cilj poređivanje ciljeva izvršitelja
- Komunikacija je bazirana na prijetnjama narednim udarima bilo kada, bilo gdje i bilo kome ako se ne udovolji zahtjevima terorista
- Potrebno je razlikovati izravne civilne žrtve koje su impersonalno ciljanje te služe kao pasivno sredstvo za ostvarivanje ciljeva terorista; te konačnu ciljanu publiku
- Teror/strah/užas je sastavni dio terorizma kao produkt namjeravanog akta nasilja
- Teroristički akt za namjeru ima terorizirati ciljane mete dok najava budućeg čina ima funkciju podređivanja ciljevima terorista ili odvrćanja druge strane od poduzimanja neke akcije protivne interesima terorista
- Terorizam ne čini pojedinačni akt terora već je to kampanja koja se odvija u seriji terorističkih akata.

3.3. Kada aktivizam prelazi u terorizam na primjeru Muslimanskog bratstva

Slojevitost situacije egipatske tranzicije i pitanja političkog islama može nam dati uvid u mehanizme tranzita aktivizma u terorizam pri čemu najbolji primjer za to pruža razvoj terorističke organizacije Muslimansko Bratsvo.

Politički islam ili islamizam je političko-religijski pokret koji se temelji na vjerovanju da je islam istovremeno religija, način života i država te da prema tome društvo i država trebaju biti organizirani u skladu s principima i odredbama islamskog prava. Islamisti naglašavaju politički karakter islama i često sudjeluju u raznim oblicima proturežimskog djelovanja (Matić; Bilandžić 2010).

Politički islam uključuje tri dimenzije djelovanja: socijalno-karitativno i misionarsko djelovanje; utemeljenje političkih pokreta i stranaka, koji se pretežno služe političkim, miroljubivim sredstvima te korištenje radikalnih sredstava uključujući oružano nasilje odnosno sveti rat/džihad³ i terorizam (Matić; Bilandžić, 2010).

Uloga najvećeg pokreta 20. stoljeća u islamskom svijetu Muslimanskog bratstva objašnjava odnos pojmova politički islam i islamski aktivizam. S obzirom na povijesnu pozadinu Egipta početkom 20. stoljeća kada je bio pod britanskim utjecajem, prvi reformistički pokreti pokrenuli su lavinu borbi za ugledom muslimanskog mišljenja i samostalnosti koji su naposljetku doveli do onog što se danas naziva strategijom političkog islama. Začetke takve strategije nalazimo upravo u organizaciji Društva Muslimanskog bratstva koju je u Ismailiji u Egiptu u ožujku 1928. godine osnovao Hassan al-Banna. Društvo se zalagalo za socijalnu reformu na načelima Kur'ana, koji je prema njihovom mišljenju „vrhovni zakon“ i sadrži moralna načela univerzalnog karaktera, zbog čega muslimansko društvo ne treba težiti europskim vrijednostima (Kepel, 2002).

Aktivističke metode podrazumijevale su pristup „odozdo prema gore“, odnosno utjecaj na promjene pojedinca, obitelji i konačno cjelokupnog društva i to metodama propovijedanja i edukacije. Osnivač Hassan al-Banna je postupno gradio discipliniranu, efektivnu i masama usmjerenu organizaciju. Prihvatanje njegove ideologije bilo je obojeno trenutnim socijalnim i političkim prilikama egipatskog društva gdje su vladali nisko samopoštovanje i loše životne prilike, stoga se uspostava islamskog društva i islamske države činila kao rješenje svih negativnih posljedica povijesnih previranja. Spajajući islamsku misao i akciju Hassan al-Banna je stvorio moćnu organizaciju, angažiranu u političkom i društvenom aktivizmu (Esposito, 2001).

S obzirom na takve organizacijske ciljeve i brojne simpatizere i članove, Bratsvo se počelo drastično širiti nastavljajući s konceptom društvene solidarnosti i pružanja pomoći društvenim masama. Primarno je bilo orijentirano na privlačenje članova, diskusije o religijskim i moralnim reformama te izgradnju mreže društvenih

³ Džihad je jedan od temelja islamskog vjerovanja i djelovanja, utemeljen je na kuranskoj zapovjedi o borbi na božjem putu; mnogi vjeruju da obnova islamske moći i prosperiteta zahtijeva povratak islamu, neki mesijansku viziju spajaju s militantnošću; džihad je oblik borbe da se vodi koristan život, da se bude dobar vjernik, da se čine dobra djela, a može značiti i borbu protiv nepravdi, borbu za širenje islama i njegovu obranu od ugnjetavača ako je potrebno i oružanim putem odnosno svetim ratom; oružana borba ili sveti rat je manji džihad, veći džihad je borba protiv vlastitog ega, sebičnosti, pohlepe i zla (Esposito, 2008.)

organizacija. Početkom 1930-ih Bratsvo je počelo s izdavanjem vlastite publikacije, a održana je i prva konferencija Muslimanskog bratstva, što je također utjecalo na porast članova. Do 1930. godine imali su diljem Egipta pet ogranaka, do 1932. petnaest, a čak tri stotine do 1938. godine u kojima je, prema procjenama, bilo do 150.000 članova. Do 1949. godine postali su najveća organizacija u Egiptu s 2000 ogranaka diljem Egipta u kojima je bilo učlanjeno do 600.000 članova (Munson, 2001). Razdoblje najveće ekspanzije bratstva (1932.-1954.) uključivalo je i stvaranje ogranaka izvan Egipta. Prvi ogranak stvoren je u Siriji (1937.), a zatim i ogranci u Jordanu, na palestinskom području (Transjordaniji), Libiji, Sudanu, Libanonu, Iraku, itd.

Veliki značajan preokret se dogodio za vrijeme Arapskog ustanka u Palestini 1936.-1939. kada se Bratsvo okrenulo političkom djelovanju na način da su zahtijevali reforme u Egiptu i isticali zahtjeve za odlaskom Britanaca. Time su privremeno dobili zabranu djelovanja, koja je ukinuta uoči Drugog svjetskog rata. Takav razvoj situacije doveo je do radikalizacije Muslimanskog Bratstva čime je stvoreno tajno vojno krilo, „Secret Apparatus“. Otkrivanje arsenala oružja od strane egipatske policije u posjedu Bratstva bilo je povod za njegovu zabranu 1948. godine. U prosincu iste godine pripadnici Bratstva ubili su čovjeka odgovornog za zabranjivanje organizacije - egipatskog premijera Mahmuda Fahmia al-Nuqrashia. Dva mjeseca poslije egipatske su vlasti ubile Hassana al-Bannu (Munson, 2001). U tom razdoblju Muslimansko Bratsvo je dodatno ojačalo vjeru u sebe kao egipatskih domoljuba i arapskih nacionalista.

1952. godine grupacija „slobodnih časnika“ izvršila je u Egiptu vojni udar. Monarhistički režim je srušen i stvorena je Republika. S obzirom da su se osjećali iznevjerenima zbog obećane, a neizvršene islamizacije egipatskog društva, 1954. godine Muslimansko Bratsvo izvelo je neuspješan atentat na prvog egipatskog predsjednika Gamala Abdala Nassera (Leiken i Brooke, 2007.). Takvim preokretom u djelovanju Bratstva islamistička ideologija se radikalizirala te postala militantnija i borbenija. Oko 1970-ih godina dolazi do novih političkih previranja i promjena u čelništvu, što je ponovno u jednom trenu rezultiralo zabranom djelovanja, ali i nastankom ogranka Islamskog pokreta otpora Hamas.

No, ubrzo nakon ukidanja zabrane, pokret Muslimanskog Bratstva se ponovno okreće konceptu društvenog aktivizma fokusirajući se na socijalni rad, brinući se za socijalne probleme stanovnika Egipta, dok se vodstvo odreklo nasilja i sukoba te je bilo kritički usmjereno spram islamskih radikalnih grupacija koje su primjenjivale silu (Matić; Bilandžić 2010).

Organizacijska struktura Muslimanskog Bratstva kao najstarije, najveće i najutjecajnije islamističke organizacije upućuje na mrežni oblik strukture koji je očito uvelike utjecao na doseg i moć djelovanja. Prema Matić; Bilandžić (2010), organizacija Muslimanskog bratstva može se okarakterizirati kao „federativna društvena mreža“ u kojoj ogranci razasuti diljem egipatskih urbanih i ruralnih sredina, kao i diljem svijeta, imaju bitnu ulogu. Bratstvo u pogledu članstva ima trirazinsku strukturu koja je uspostavljena na općoj konferenciji 1935. godine. Analitičku razradu u studiji *Society of Muslim Brothers* prikazao je 1969. Mitchell P. Richard. Članovi prve razine nazivaju se „asistenti“ (assistants) i od njih se jedino zahtijeva potpisivanje članske iskaznice i plaćanje članarine. Drugu razinu čine „povezani članovi“, „članovi u odnosu“ (related members/associate brothers) s Bratstvom. Oni moraju poznavati načela i ciljeve Bratstva, aktivno sudjelovati u njegovim aktivnostima odnosno aktivno provoditi sadržaj prisege poslušnosti. Na trećoj razini su „aktivni članovi“ (active brothers) i oni u potpunosti posvećuju svoj život Bratstvu. Također, oni trebaju na višoj razini poznavati Kur'an, prakticirati islamske obaveze, detaljno poznavati djelovanje, proučavati društvena pitanja te govoriti kuranskim arapskim jezikom kad god je moguće (Munson, 2001.). Ovakav oblik organiziranja omogućava i neposrednu provedbu ideja Bratstva u praksi, rezultate njegovog djelovanja praktično osjećaju krajnji korisnici - široke društvene mase. Takav trirazinski „mrežno-ćelijski“ sustav organiziranja također je omogućio opstanak Bratstva i u uvjetima kada mu je bilo zabranjeno djelovanje.

3.4. Društvene mreže

Društvene mreže predstavljaju teorijski konstrukt koji se koristi u društvenim znanostima kako bi se proučavali odnosi između pojedinaca, grupa, organizacija, ili društvenih jedinica. Ovaj pojam se koristi kako bi se opisala društvena struktura koja je određena društvenim interakcijama (Scott, 2000).

Veze se u toj strukturi nazivaju bridovima (eng. *Edges*), a glavne društvene jedinice se u ovoj strukturi se nazivaju i čvorovima; eng. *Nodes* (Wasserman, 2004).

Čvorovi koji povezuju bilo koju društvenu jedinicu predstavljaju konvergenciju različitih kontakata te društvene jedinice. Više vrsta ovih odnosa formiraju mrežu između takvih čvorova, a ta mreža se naziva društvena mreža. Ovaj pristup je koristan ukoliko se želi modelirati i pojašnjavati određene društvene fenomene, no umjesto tog pristupa može se koristiti i sistemski pristup. Žele li se razumjeti društvene interakcije, važno je da se taj društveni fenomen istraži kroz karakteristike odnosa između i unutar samih jedinica, umjesto da se istražuju postavke tih društvenih jedinica (Kientzmann, McHarty, 2011). No, jedna od glavnih kritika korištenja teorije društvenih mreža, jest ta da se djelovanje pojedinca često ignorira, iako u praksi, to nije čest slučaj jer je pojedinac relevantan, a ne grupa (Barker, 2005).

Općenito, društvene mreže su samoorganizirane i složene, tako da se globalno koherentan uzorak pojavljuje iz lokalne interakcije elemenata koji čine sustav. Ovi obrasci postaju vidljiviji kada se mreža povećava. Nijanse lokalnog sustava mogu se izgubiti u velikoj analizi mreže, stoga kvaliteta informacija može biti važnija od razmjera potrebnog za razumijevanje mrežnih svojstava. Dakle, društvene mreže se analiziraju na skali koja je relevantna za istraživača koji istražuje neko teorijsko pitanje. Iako razine analize nisu nužno međusobno isključive, postoje tri opće razine u koje se mreže mogu svrstati: mikro-razina, mezo razina, i makro razina (Granovetter, 1976). S obzirom da ovaj rad teži istražiti utjecaj društvenih mreža na globalne pokrete i organizacijske strukture, baviti ćemo se makro razinom kroz analizu društvenih mreža.

Analizi društvenih mreža možemo pristupiti pomoću koncepta socijalnog kapitala⁴. Taj pojam predstavlja više od onog što znamo na način da je izveden iz kumulativnih resursa do kojih se može doći iz naših neposrednih kontakata. Konceptualno, socijalni kapital ima i opipljivi element (entitet) i neopipljivi (proces). Kao entitet, socijalni kapital proizlazi iz interakcija unutar odnosa, a kao proces je mobiliziran od strane individua i kolektiva s ciljem željenih ishoda (Wu; Carleton; Davies, 2014). Socijalni kapital postoji u svim mrežama, bile one legalne ili ilegalne. Neovisno o tome da li je mreža kriminalna ili ne, socijalni kapital nije privatno vlasništvo pojedinaca koji iz njega profitiraju, već je to posljedica određenih odnosa.

Socijalni kapital može predstavljati pritisak koji djeluje kao istovremeno ograničenje i katalizator za terorizam. Veća količina socijalnog kapitala je u pozitivnoj korelaciji s brojem terorističkih skupina, ali prosječni broj napada tih skupina se povećava kada razina socijalnog kapitala opada. Takav kompleksan odnos otežava ocrtavanje uzoraka terorističkih aktivnosti, ali nudi uvid u ulogu društvene dinamike u terorističkim aktivnostima (Helfstein, 2014).

Takve postavke možemo primijeniti na analizu mreže terorističkih organizacija jer s obzirom da je mreža podložna konstantnoj promjeni i restrukturaciji, fokus se mora prebaciti na odnose između aktera u mreži. Naime, odnosi i poznanstva unutar mreže mogu pružiti bolje objašnjenje za organiziranje i funkcioniranje tih entiteta. Društvene veze i odnosi su u širem kontekstu ključne determinante za izvedbu, održivost i uspjeh terorističkih organizacija (Wu; Carleton; Davies, 2014).

⁴ Socijalni kapital je sposobnost iskorištavanja resursa unutar društvene mreže pojedinca kako bi prouzročio promjenu (Nan Lin, 2001). Bourdieu (1985) definira socijalni kapital kao institucionalizaciju odnosa koja olakšava asimetričnu akumulaciju ekonomskog i kulturnog kapitala određenih grupa u odnosu na druge. James Coleman (1988) je uveo pojam socijalnog kapitala kao analitičko sredstvo za pomirenje mikro i makro razine u sociologiji, polazeći od teorije racionalnog izbora. Coleman je definirao socijalni kapital kao vrijednost onih aspekata društvene strukture koji predstavljaju resurse za aktere prilikom realizacije osobnih interesa. Autor navodi nekoliko specifičnih aspekata društvene strukture koji se mogu označiti kao socijalni kapital. Prvo, odnosi uzajamnih obaveza, očekivanja i povjerenja su izvor resursa za aktere. Drugi generator socijalnog kapitala su kanali informacija, jer „pojeftinjuju“ informaciju za aktere. Treći izvor socijalnog kapitala je efikasno sankcioniranje normi. Putnam (2000) smatra da socijalni kapital čine društveni odnosi koji doprinose kooperaciji i koordinaciji cijelog društva te navodi da ga čine veze među pojedincima – društvene mreže i norme uzajamnosti i povjerenja koje iz njih nastaju.

4. Teorija organizacije i uspostava mrežne strukture

Temelj teorije organizacije pružio je Max Weber u svom teoretiziranju o birokraciji kao idealnom tipu racionalne i moralne alternative svakidašnje prakse nepotizma i neobuzdane zloupotrebe vlasti u feudalizmu (Biličić, 2005). Obilježja Weberova ideala birokracije su sljedeća: stalna podjela rada kojom se uspostavlja stabilan sustav nadležnosti kao dužnosti izvršavanja i ovlasti zapovijedanja; jasno određenje službene hijerarhije s pojedinačnom sferom nadležnosti; kandidati za službu selekcioniraju se na bazi tehničkih kvalifikacija; službenici su imenovani, a ne izabrani, nagrađeni su stalnom plaćom u novcu, njihov službeni rad odvojen je od privatnog rada, služba im je primarno zanimanje i odrednica karijere; unaprjeđenja se daju prema senioritetu ili postignuću i ovise o prosudbi nadređenog; učinak ureda je stvaranje općih pravila i rješavanje pojedinačnih slučajeva te u vođenju ureda očekuje se striktna disciplina i kontrola (Parsons, 1947; Pusić, 1971, Scott, 1992).

Prepoznavanje oblika i izgradnje modela organizacije kao i organizacijsko ponašanje glavni su zadaci teorije organizacije. Nadovezujući se na Weberovu klasičnu teoriju organizacije na prijelazu 20. stoljeća, organizacijske studije su bile prvenstveno usmjerene na poslovanje, ekonomiju i političku ekonomiju. Do 70-tih godina prošlog stoljeća teoretičari su posvetili svoju glavnu pozornost analizi tržišta kao glavnom organizacijskom obliku i na njihov odnos sa i u kontrastu s hijerarhijom. Postupno, teorija organizacije proširila je svoju pozornost van ekonomije i počela privlačiti društvene i političke znanstvenike šireg interesa. Klasifikacija organizacijskih oblika i modela je proširena kako bi uključivala klanove, udruge i mreže, zajedno s tržištima i hijerarhijama. Danas su glavni fokus teorijskih rasprava na tom području orijentirani na obuhvat mrežnih oblika organiziranja i na strukturne pomake od hijerarhije do mreža (Judt, 2005).

4.1. Odnos hijerarhije i mreže na primjeru države i terorističkih organizacija

Weber je svoju teoriju gradio na pretpostavci da je razvoj birokracije omogućio državama da prošire doseg svoje vlasti i ujedine teritorije pod jedinstvenim suverenitetom jer uspostavljanje takvog idealnog upravnog kadra predstavlja jasan znak vlasti za upravno jedinstvo. Ovakva teorijska podloga služi za pojednostavljenje i smještanje koncepta države za potrebe ovoga rada u okvire hijerarhijske strukture s birokratskim načelima i formama. Dakle, državu kao primjer hijerarhijske organizacijske strukture s jedne strane i terorističke organizacije kao primjer mrežne organizacijske strukture (koja je objašnjena u idućim poglavljima rada) s druge strane možemo usporediti kroz prizmu političke i vojne moći kako bi naglasili prednost informalne, fleksibilne i fragmentirane strukture kojom se koriste terorističke organizacije.

Odnos države i nedržavnog terorizma je asimetričan sukob (Stepanova, 2008). Terorizam u ovom slučaju služi kao oružje „slabijih“ protiv „jačih“. Takvi sukobi ne prerastaju u klasičan konvencionalni rat u kojem države suočene s vojim ugrožavanjima i ratnim uvjetima djeluju uporabom simetrične sile kao i njihov protivnik. Terorizam nije vojno djelovanje, ne događa se na ratištu, terorističke organizacije nisu vojne organizacije. To je fenomen koji se generira iz političkog područja i nalazi se u „sivoj zoni“ između politike i rata (Bilandžić, 2014).

Pitanja statusne dimenzije države i terorizma proizlaze iz vojnog i sigurnosnog promišljanja o asimetričnim prijetnjama koje su dugo bilo zanemarivane te pripisane državno-sponzoriranoj aktivnosti, odnosno nisu bile prepoznate kao ne-državni fenomen. No, suvremene definicije određuju terorizam kao aktivnost koja može imati djelomičnu državnu potporu, ali koja nije inicirana od strane države te kao taktiku vođenu automonim ne-državnim akterima (Stepanova, 2008).

Nakon takvog određenja statusa terorističkih organizacija kao i njihovih strukturalnih elemenata, možemo reći da komparativna prednost terorističkih mrežnih organizacija nadilazi hijerarhijsku državnu strukturu jer prakticiraju efikasne, multidimenzionalne koordinacijske aktivnosti i aktivnosti višestrukih ćelija kroz primjenu generalno formuliranih strateških smjernica.

4.2. Kontekst uspostave mrežnih karakteristika terorističkih organizacija

U slučaju terorizma, opći pomak prema umreženim oblicima organizacije često se može tumačiti kao oštar kontrast između 'starog' i 'novog' terorizma. Prema pojednostavljenom pogledu, prije 11. rujna 2001. sve vrste terorizma spadaju pod 'stari' terorizam kao etno-politički, ljevičarski ili drugi tradicionalni povezan s hijerarhijskim modelima, dok je 'novi' trans-nacionalni superterorizam⁵ sinonim za mrežni terorizam. Tijekom posljednjih desetljeća 20. stoljeća zaista se dogodio pomak sa sekularno socio-političkog terorizma prema etno-političkom i religijskom ili kvazi-religijskom terorizmu, ili često prema kombinaciji ta dva tipa.

Ipak, važne ideološke paralele se mogu povući između nove transnacionalne terorističke mreže i starih lokaliziranih sukoba vezanih uz terorizam, posebno u slučaju islamskog terorizma. Bilo bi točnije opisati dinamiku suvremenog terorizma ne toliko u smislu novog-starog dihotomije, tako da novi terorizam zamjenjuje, već u smislu ideoloških i strukturnih zbivanja na različitim razinama terorističke aktivnosti. Najvažnija razlika je, dakle, između terorizma na međudržavnoj (ili čak globalnoj) razini i na onog na lokalnoj razini.

Novi terorizam je sredstvo borbe koja u konačnici pokušava dostići neograničene ciljeve koji su formulirani u skladu s univerzalističkim, globalističkim ideologijama. Novi terorizam nije ograničen nikakvim zemljopisnim, nacionalnim ili kontekstualnim granicama.

Kada se priča o lokalnom terorizmu, on je taktika asimetrične konfrontacije zaposlenih po skupinama i pokretima koje stavljaju prioritete vezane za lokalne, nacionalne ili, u najboljem slučaju, regionalne programe. U kasnom 20. i početkom 21. stoljeću prevladavajuća vrsta terorizma prakticirana od strane organizacija s lokaliziranim djelovanjem bio je terorizam od strane nacionalističkih skupina, uključujući i etno-vjerskih skupina. Pogotovo kada se govori o radikalnim nacionalistima, lokalnim ili, u najboljem slučaju, regionalnim nacionalistima.

⁵ Podrazumijeva uporabu oružja za masovno uništenje ili prodor i sabotažu informacijskih i komunikacijskih sustava.

Po definiciji, radikalne nacionalističke skupine ne mogu biti univerzalne ili slijediti globalne ciljeve, bez obzira na stupanj njihove vanjske veze ili njihovu dodatnu društveno-političku ili vjersku opredijeljenost. U međuvremenu, na globalnoj razini, glavna ideologija transnacionalnog terorizma u prošlosti - revolucionarni univerzalizam zastupljen ponajviše od radikalnih ljevičara je uspješno zamijenjen kvazi - religioznim nasilnim islamizmom kao glavnom ideologijom suvremenog superterorizma. Tijekom posljednjih nekoliko desetljeća širenje mrežnih strukturalnih mogućnosti je sve više utjecalo na grupe na različitim razinama i s različitim stupnjevima centralizacije i hijerarhije.

Današnje strukture su više hibridne koje kombiniraju elemente i značajke više organizacijskih oblika. Militantne skupine koje se bave terorističkim aktivnostima na lokalnoj ili regionalnoj razini mogu također prikazati neke nove organizacijske oblike koji ne moraju biti tipični za bilo koji od glavnih poznatih organizacijskih oblika (hijerarhije, mreže, klanovi i sl). Ovi strukturni uzorci su pojačani brzim poboljšanjem i sve sofisticiranijim komunikacijskim sposobnostima terorističkih skupina. Takvi unaprijeđeni kapaciteti omogućili su im da prošire svoju publiku i da se pojača demonstrativan učinak terorističkih napada (unatoč korištenju inače uglavnom standardne i ne osobito sofisticirane tehnologije, oružja, eksploziva i drugih materijala). Rastuća financijska autonomija ili puna financijska neovisnost takvih skupina dodaje složenosti opće slike.

Veći stupanj financijske samodostatnosti je postignut i od strane njihovog većeg angažmana u kriminalnim radnjama i korištenjem dopuštenih sredstava s manjom državnom pomoći. Na više lokaliziranim (tj lokalnim, nacionalnim i regionalnim) razinama suvremenog terorizma, postoje mnoge vrste terorističkih skupina, više strukturnih modela i mnogo uzoraka koji kombiniraju elemente više organizacijskih oblika.

Organizacijske teorije se sve više usmjeravaju na analizu terorističkih organizacija što je proizašlo iz zaključaka da su one gotovo identične drugim organizacijama prema sljedećim kriterijima: imaju definiranu strukturu i procese za donošenje kolektivnih odluka; razvijaju funkcionalno diferencirane uloge, posjeduju priznate lidere na položajima formalnih autoriteta te imaju kolektivne ciljeve koje ostvaruju kao cjelina uz kolektivnu odgovornost (Bilandžić, 2014).

Prema navedenom autoru, možemo zaključiti da se terorističke razlikuju od konvencionalnih organizacija prema ciljevima pri čemu terorističke imaju mnogo ambicioznije ciljeve. Ono što ih čini naprednima je upravo kombinacija više organizacijskih oblika te strukturiranje po principima mreže s nehijerarhijskom prirodom.

4.3. Mrežne karakteristike i internacionalizacija terorizma

Čak i prije 'uspona mreža' u kasnom 20. stoljeću, definirano je da neki mrežni elementi mogu biti učinkovito zaposleni od strane ne-državnih aktera različitih vrsta i ideoloških usmjerenja. Ti akteri uključuju militantne-terorističke organizacije s nacionalističkim, separatističkim i etničkim motivima i ciljevima koji nisu išli dalje od određenog područja sukoba ili van lokalnog ili nacionalnog konteksta. Ipak, pokreti koji su vođeni internacionalističkim, univerzalnim (bilo ideološki ili kvazi-religioznim) idejama čini se da su najviše osjetljivi na širenje mreže. Oni su bolje prilagođeni za organsko razvijanje i djelovanje kao mreže kojima dominira struktura, nego mreže koje integriraju odabrane mrežne elemente u svoj organizacijski dizajn.

Relevantno pitanje je kako grupni strukturni uzorak generalno i integracijski govoreći utječe na mogućnost grupe da internacionalizira svoje aktivnosti. Na prvi pogled, može izgledati besmisleno i može se činiti da je nepotrebno pitati da li je lakše za strože strukturirane i vrlo centralizirane skupine ili organizacije sa značajnim elementima mrežne organizacije da internacionaliziraju svoje terorističke aktivnosti. Neposredni odgovor ide očito u korist više umreženih organizacijskih obrazaca. Međutim, ovo pitanje može zahtijevati više nijansirani odgovor. Bilo bi točnije odgovoriti da zavisi o kojem stupnju internacionalizacije koje aktivnosti se radi.

Ta razina (stupanj) je diktirana od strane ukupne razine ciljeva grupe i ciljeva koji su oblikovani u skladu s dominantnom ideologijom te terorističke skupine. Odvojene konsolidirane lokalizirane grupe sa sjedištem u različitim državama ili regijama mogu biti povezane ideološkom blizinom, kao što su solidarnost među lijevim nacionalističkim skupinama ili među islamiziranim separatistima izazivanjem središnjih vlasti u svojim zemljama.

Ako je internacionalizacija u tim slučajevima samo uspostavljanje kontakata između tih odvojenih grupa, tada njihovi relativno centralizirani i konsolidirani organizacijski obrasci ne mogu omesti tu ograničenu suradnju (Javorović, 2001).

U prilog činjenici da mrežne karakteristike pogoduju internacionalizaciji terorizma ide i pojava informacijske revolucije koja je svoj zamah dobila u drugoj polovici 20. stoljeća te tako pogoduje nastajanju i jačanju mrežnih karakteristika organizacije. To možemo poduprijeti činjenicama da sve veći broj terorističkih organizacija prihvaća mrežne oblike organizacije te se pritom sve više koristi informacijskom tehnologijom; terorističke organizacije (one koje su osnovane 80-ih i 90-ih godina 20. stoljeća) umreženije su od terorističkih organizacija s duljom tradicijom. Između stupnja aktivnosti terorističke organizacije i stupnja prihvatanja mrežnoga oblika organizacije postoji pozitivna korelacija (u prilog toj tvrdnji Michele Zanini i Sean J. A. Edwards /2001/ navode novije i manje hijerarhijski organizirane terorističke organizacije kao što su Hamas, Palestinski islamski džihad, Hezbollah i Al-Qaeda, koje su ujedno postale i najaktivnijim terorističkim organizacijama); vjerojatnost da će se informacijska tehnologija koristiti kao organizacijska potpora i kao napadačko oružje pri ratovanju približno je jednaka. Velika je vjerojatnost da su novoregrutirani pripadnici terorističkih organizacija kvalitetno osposobljeni za korištenje informacijske tehnologije što implicira da će terorističke organizacije u budućnosti biti umreženije te da će se više koristiti računalnom tehnologijom nego što to čine danas (Lesser et al., 1999).

Upravo je informacijska revolucija ta koja je s jedne strane doprinijela razvoju znanosti na području detektiranja organizacijskih oblika terorističkih organizacija, a s druge ostvarila današnje domete hibridnih terorističkih skupina koje djeluju decentralizirano i na globalnoj razini. Neminovno je povezati ovakve fenomene s današnjim trendovima globalizacijskog umreženog društva o čemu će više biti riječ u petom poglavlju.

4.4. Terorističke organizacije i njihova struktura

Nakon primjene teorije organizacije na terorizam i kontekstualne analize uspostave mrežnih elemenata, potrebno je definirati generalni koncept organizacije za potrebe komparativne sistematizacije strukture terorističkih skupina.

Organizacija predstavlja društveni poredak koji vodi kolektivne ciljeve. Ona obuhvaća planiranje te izvršenje određenog projekta. Sam pojam organizacija se koristi u više grana znanosti, a i sam pojam se razlikuje od znanosti do znanosti. U društvenim znanostima, organizacije su izučavane od strane znanstvenika iz sociologije, politologije, psihologije, upravljanja, organizacijske komunikacije, ekonomije itd. Sam pojam organizacija se razlikuje od pojma institucija⁶. Svrha postojanja organizacije jest doprinijeti ciljevima i učinkovitosti njihova ostvarivanja.

Organizacijska struktura je učinkovita ako omogućuje pojedincima doprinijeti ciljevima grupe (tvrtke) i ako njena organizacijska struktura doprinosi ostvarivanju planiranih ciljeva uz minimum neželjenih posljedica ili troškova. Temeljna načela organizacije su: (Sikavica, 2012).

- stvaranje hijerarhijskih razina i radnih grupa
- mehanizmi za distribuciju zaduženja
- aranžmani za koordinaciju aktivnosti i provođenje upravljanja i kontrole
- uspostavljanje odjela
- centralizacija i decentralizacija aktivnosti

U suvremenim empirijskim istraživanjima organizaciju određuju situacijski faktori i strukturne dimenzije. Od situacijskih faktora najčešće se razmatraju: okolina, veličina i tehnologija. Pri tome se okolina definira kao „količina objekata čija svojstva i odnosi utječu na odlučivanje i/ili na rezultate odlučivanja promatrane organizacijske jedinice“ (Frese, 1980).

⁶ Institucije su za Giddensa (1979) standardizirani oblici djelovanja koji imaju ključnu ulogu u vremensko-prostornoj konstituciji društvenog sistema, odnosno standardizacija ponašanja u vremenu i prostoru. Parsons (1991) na instituciju gleda kao na cjelinu integriranih uloga koje su kao struktura strateški važne za određeni društveni sustav. Mead (1992) vidi institucije kao niz uobičajenih odgovora na određene situacije u koje može biti uključena jedna osoba, više osoba ili sve osobe jednoga društva. Za Petera Bergera (1988) institucije su ukupnost društvenih akcija, dok on i Luckman (1966) definiraju institucije kao oblik recipročnoga procesa tipizacije, koje su, iako ne globalni fenomeni, ipak neovisne, izvanjske i prinudne, pa stoga kontroliraju ljudsko ponašanje propisujući unaprijed definirane obrasce djelovanja.

Hijerarhijska i mrežna svojstva, kao i njihov suživot unutar jedne organizacije, mogu se, osim u mnogim gospodarskim organizacijama, naći i u terorističkim organizacijama. One su jednako kao i velike tvrtke sposobne konstruirati mrežu u kojoj igraju ulogu središnjeg čvora (engl. hub) te na taj način održavati društveni kontinuum: nastati, djelovati i nestati (Mayntz, 2004). Dok velike formalne organizacije pretežno imaju neke hijerarhijske značajke, terorističke moć raspoređuju unutar mrežnih komponenti pri čemu ne postoji glavna izvršna osoba te odjeli s jasnom linijom zapovijedanja. Iako su „ugrađene“ i stoga nisu neovisne, mrežne komponente uživaju autonomiju u smislu da one ne primaju naređenja (Mayntz, 2004).

Uvriježena je činjenica da postoje četiri strukturna oblika terorističkih organizacija: konvencionalno-hijerarhijski, ćelijski, mrežni i otpor bez vodstva (Periša, 2012).

- S obzirom na razine sigurnosti i učinkovitosti navedenih oblika, **konvencionalno – hijerarhijski** je sigurnosno najmanje učinkovit kada se koristi protiv države jer ako bi država infiltrirala ili na drugi način ugrozila organizaciju na višim zapovjednim razinama, cijelo tijelo bi bilo ugroženo.
- **Ćelijska struktura** sadrži mrežu unutar hijerarhije. Svaka ćelija (obično se sastoji od tri do deset osoba) ima jednog člana, najčešće vođu, koji održava kontakt s vrhovnim zapovjedništvom organizacije. Često samo jedan dio tog zapovjedništva komunicira s vođom pri čemu on uglavnom nema saznanja o drugim ćelijama ili drugim članovima zapovjedništva. Ukoliko je vođa ugrožen, informacije koje je u mogućnosti pružiti izrazito su ograničene. Slično tome, ako je član ćelije ugrožen, jedine informacije koje može dati su o njegovoj ćeliji. Kako vrhovno zapovjedništvo nema kontakt s članovima ćelija, ova struktura sadrži isti nedostatak kao i konvencionalno-hijerarhijska.
- **Mrežna organizacijska struktura** sastoji se od brojnih ćelija povezanih na različite načine. William M. Evan je definirao tri osnovna mrežna oblika organizacijske strukture (Arquilla i Ronfeldt, 2001.: 7-8): a) lančana mreža u kojoj se komunikacija između krajeva mreže odvija preko posrednika, odnosno čvorova; b) zvjezdasta mreža gdje se komunikacija i koordinacija među sudionicima mreže odvija preko središnjega čvora i c) svekanalna mreža, odnosno suradnička mreža više međusobno povezanih manjih grupa.

Mrežne strukture imaju neupitno veću sigurnost nego konvencionalno-hijerarhijske i ćelijske strukture, ali nisu toliko učinkovite s obzirom na poteškoće u obavješćavanju svih članova mreže s jasnim posljedicama za jedinstvo organizacije i njihovu stratešku funkcionalnost.

- **Otpor bez vodstva** je s obzirom na prethodne najsigurnija, ali i najneučinkovitija struktura. U najčišćem obliku takve (ne)strukture ne postoji kontakt između ćelija i središnjeg zapovjedništva. Takva nestrukturiranost predstavlja najveće teškoće protu-terorističkim snagama dajući minimalne informacije o povezanosti organizacije i počinitelja terorističkog čina. Kao što je slučaj s mrežama, ovoj strukturnoj formi pogoduje razvoj informacijske tehnologije. Gotovo je nemoguće znati hoće li posjetitelj internetske stranice počiniti teroristički napad, pa nedostatak kontrole nad takvim akterom može biti izuzetno štetan.

4.5. Segmentirana policentrična ideološki integrirana mreža (SPIN struktura)

Pojam SPIN strukture formulirali su ranih 1970-ih antropolog Luther Gerlach i sociologinja Virginia Hine na temelju svojih istraživanja društvenih pokreta⁷ u Sjedinjenim Američkim Državama 1960-ih i ranih 1970-ih. To je ujedno jedna od najnaprednijih vrsta mreža dosad opisana. Njihovi nalazi ukazali su na to da učestali tipovi organizacije nisu centralizirani, birokratski i amorfni, već oni koji imaju segmentiranu, policentričnu i integriranu mrežu (SPIN) (Gerlach; Hine, 1973).

Segmentirana priroda mreže znači da je sačinjena od mnogo stanica, dok njezin policentrični karakter znači da mu nedostaje jedinstveno središnje vodstvo umjesto čega posjeduje nekoliko vođa i središnje čvorove. Njegova mrežna struktura ukazuje na to da su njezini različiti dijelovi, vođe i središnji čvorovi integrirani u mrežu pomoću strukturnih, ideoloških i osobnih veza. Al-Qaeda, međutim, pokazuje i određene elemente hijerarhije. Na primjer, ona ima vođe, čak i ako oni nisu nužno vođe u klasičnom smislu te riječi. Takav hibridni oblik omogućuje mrežnim i hijerarhijskim elementima da pojačaju svoje komparativne prednosti ili porade na slabostima.

⁷ Društveni pokreti su kolektivni, organizirani pokušaji društvene promjene (Jenkins; Form, 2005)

Međutim, čak i hibridni oblik ne može objasniti kako autonomne ćelije uspijevaju djelovati na učinkovit i naizgled koordinirani način u skladu s općim strateškim smjernicama koje oblikuju vođe i ideolozi pokreta. Među ostalim karakteristikama koje se ne uklapaju sasvim u mrežni ili hijerarhijski oblik je i neformalna narav horizontalnih veza između različitih jedinica koje djeluju na istoj razini i vertikalnih veza između različitih razina (Stepanova, 2008).

4.5.1. Al-Qaeda kao oblik mrežnog oblika terorističkih organizacija sa SPIN strukturom

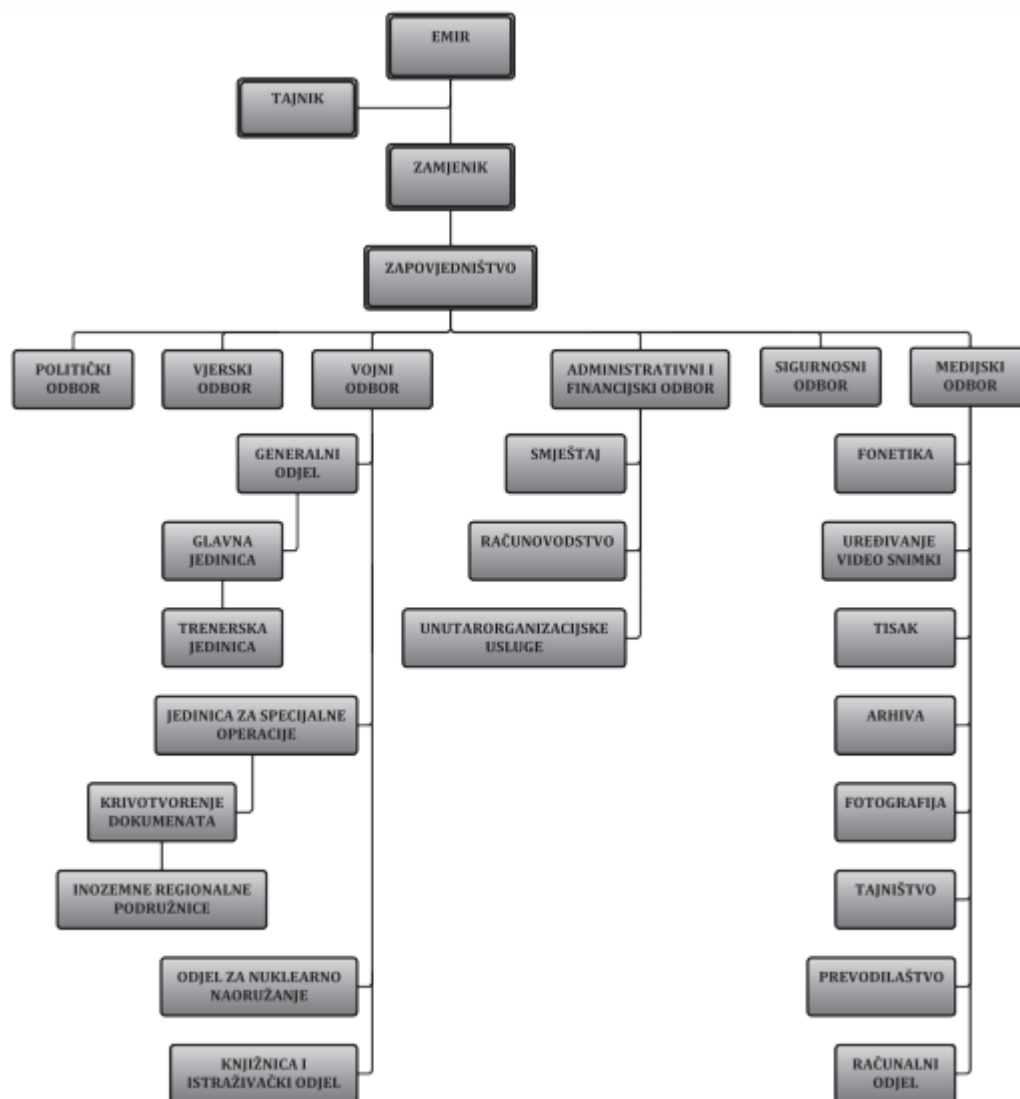
Al-Qaeda je započela kao organizacija, usmjeravajući, regrutirajući i obučavajući arapske borce za borbu protiv sovjetske okupacije u Afganistanu 1980-ih. U međuvremenu je postala mreža, gotovo globalne ekspanzije, moguće s transformiranom ranom Al-Qaedom kao središnjom organizacijom (Mayntz, 2004). Al-Qaeda je teroristička organizacija koja ima sve elemente neophodne za postojanje terorističke organizacije (Long, 1990): tijela zadužena za vojna pitanja, tijela za politička pitanja, informiranje, planiranje i pripremu operacija, obavještajna i sigurnosna djelovanja, tijela za logistiku, tijela zadužena za izobrazbu, financiranje te tijela za tehniku.

Teritorijalne postrojbe ustrojene su od razine ćelije do brigade. Operacije gotovo uvijek izvode manje operativne postrojbe (ćelije) ili pojedinci, bombaši samoubojice, tzv. šehidi (shahid). Al-Qaeda je povezana sa svojim ograncima i nizom drugih islamističkih terorističkih organizacija. Al-Qaeda je krovna organizacija pridruženim terorističkim organizacijama, ograncima i neformalnim mrežama te im uz vodstvo pruža i logističku podršku za izvođenje akcija (izobrazba, oružje, novac), a one same uživaju veliku autonomiju djelovanja (Bilandžić, 2010).

Al-Qaedom upravlja emir u suradnji sa Savjetodavnim/ Vrhovnim vijećem (Shura Council) koje čini dvadesetak čelnika Al-Qaede. Vrhovno vijeće odgovorno je za rad odbora koji se bave pojedinim stručnim pitanjima: vojni odbor je nadležan za novačenje, vojnu izobrazbu, nabavu oružja te planiranje i izvođenje vojnih/terorističkih akcija; odbor islamskih studija za vjerska pitanja; odbor za odnose s javnošću; odbor za

financije te odbor za putovanja koji brine o svim pitanjima vezanim za putovanja pripadnika Al Qaeda, a to uključuje i izradu dokumenata s prikrivenim identitetima (Stern, 2006).

Slika 3. Organizacijska struktura Al-Qaede

Izvor: Gunaratna, R.; Oreg, A. (2010.: 1055).

Iz prethodne razrade strukture vidljivo je da Al-Qaeda ima sva temeljna načela organizacije s početka poglavlja: stvaranje hijerarhijskih razina i radnih grupa - od emira, preko vijeća do odbora; sadrži mehanizme za distribuciju zaduženja – Vrhovno vijeće kao odgovorno za rad odbora; aranžmane za koordinaciju aktivnosti i provođenje

upravljanja i kontrole – funkcije navedenih odbora za novačenje, vjerska pitanja, odnose s javnošću i ostalo; uspostavljanje odijela/odbora te centralizaciju i decentralizaciju aktivnosti između formalnih i neformalnih mreža krovne organizacije.

Uz navedene hijerarhijske elemente, Al-Qaedina jezgra se može prikazati i kao lanac mreža u kojem svaki čvor upravlja svojom zasebnom hijerarhijom. Mreže djeluju tako da im njihove pod-mreže pružaju informacije i druge oblike potpore (model „svi za jednog“), dok temeljna skupina procjenjuje vjerodostojnost, donosi odluke i usmjerava (model „jedan za sve“). Svaki član jezgre tvori drugi čvor i sustav krakova. Krakovi vode do strukturnih ćelija pod nadzorom člana osnovne skupine, a vjerojatno i do drugih operativnih skupina koje uživaju podršku sjedišta. Takva mreža prikazuje neka od obilježja SPIN strukture, te upravo tome može zahvaliti svoj uspjeh i velike razmjere posljedica samog djelovanja. Naime, primjenom takvog pristupa, koji se razlikuje od nekih drugih terorističkih organizacija, osigurava se održivost i dugoročnost. Ćelije su prekomjerne i raspodijeljene, pa ih je teško razotkriti. One su koordinirane i ne prakticiraju isključivo zapovijedanje i kontrolu. Takva autonomija i lokalna kontrola čini ih fleksibilnijima, i poboljšava sigurnost (Periša, 2012).

5. Društveni kontekst utjecaja društvenih mreža: Umreženo društvo

Kompleksnost društvenih promjena koje su danas aktualne odražava se u čestoj upotrebi pojmova kao što su društvo informacija i umreženo društvo. Dok se često smatra da je pojam 'informacijsko društvo' konstrukt kasnog 20.stoljeća i početka 21. stoljeća, to nije sasvim istina. Naime, informacijsko društvo, a samim time i umreženo društvo se istražuje već više od 50 godina.

Današnja tehnološka revolucija, koja se temelji prije svega na informacijskim tehnologijama preobražava temeljne odrednice društva, pretvarajući ga u globalno, međuzavisno društvo. Stoga, nije moguće govoriti o razvoju jednog dijela društva bez povezivanja s trendovima u drugim segmentima. Tehnologija i društvo danas su međuzavisni i nije ih više moguće razlučiti. Tehnologija jest društvo, društvo jest tehnologija.

Jedan od velikih analitičara umreženog društva, Manuel Castells, u svojoj knjizi „The Rise of the Network Society“ (2000) daje uvid u razlike između starog društva i novog, umreženog društva. U industrijskom društvu, okosnica produktivnosti su nove vrste energije i način iskorištavanja te energije na decentralizirani način. U umreženom, 'informacijskom društvu', baza produktivnosti su tehnologije koje se koriste za generiranje znanja, tj. temelj razvoja umreženog društva su znanje i informacija. Castells također naglašava da je posebnost umreženog društva generiranje novog znanja kao temelja produktivnosti kompletnog društva. Osim toga, on navodi da procesiranje informacija korištenjem tehnoloških rješenja (npr. analiza financijskih izvještaja putem analitičkog softvera) potiče kontinuirani razvoj i unapređenje informacijskih tehnologija, što dovodi do stvaranja novog znanja. Castells taj razvoj naziva informacionalizmom („Informationalism“) jer se taj razvoj temelji na informacijskim tehnologijama gdje je svrha konstantno proizvoditi novo znanje.

5.1. Temeljne karakteristike umreženog društva

Kako bi se razumjelo umreženo društvo, Castells uvodi pojam 'paradigma informacijskih tehnologija' gdje navodi da se društvene promjene mogu sagledati i iz pozicije kao odmak od društva temeljenog na izvorima energije prema društvu koje se temelji na generiranju novog znanja, tj. informacija (Castells, 1996). Castells pokušava kroz tu paradigmu opisati transformaciju društva tako što definira elemente koji čine bazu te paradigme tj. osnovu umreženog društva:

- Prva karakteristika jest da je osnova razvoja umreženog društva znanje, tj. informacija.
- Druga karakteristika jest da informacijske tehnologije imaju učinak na sve vidove aktivnosti.
- Treća karakteristika se odnosi na mrežnu logiku koja definira odnose u području organizacije i primjene IT-a. Temeljna osobina mreže jest fleksibilnost i njena mogućnost da daje strukturu odnosima koji nisu strukturirani, no da kod definiranja strukture ne ograničava te odnose kako bi se proces inovacije nesmetano odvijao.

- Četvrta karakteristika je fleksibilnost. Sama osnova novih tehnologija, a time se podrazumijeva Internet infrastruktura, omogućava reverzibilnost procesa i mogućnost mijenjanja strukture bez posljedica radi decentraliziranog načina funkcioniranja Interneta što odgovara modernom društvu koje je u konstantnom stanju promjene.
- Peta karakteristika je konvergencija tehnologija u jedinstveni, međusobno ovisan sustav. Primjerice, performanse osobnih računala, tableta, pametnih telefona i ostalih uređaja uvelike ovisi o karakteristikama njihovih sastavnih dijelova (procesa, radne memorije...)

Iz gore navedenih definicija Castells definira novi pojam, kojeg naziva umrežena organizacija kao specifičan model organizacije unutar kojeg su dijelovi mreže nezavisni i zavisni u isto vrijeme, a također mogu biti i dijelovi drugih mreža. Drugim riječima, umrežena organizacija slijedi načelo decentralizirane strukture Interneta.

Umrežena organizacija se razlikuje od tradicionalne organizacije tako što posjeduje fleksibilnu strukturu koja se uvelike oslanja na informacijske tehnologije, a sama struktura je nastala radi potrebe rada unutar globalnog okruženja što predstavlja nove izazove za bilo koju organizaciju. Prema tom shvaćanju, mreže, a ne organizacije su osnovne radne jedinice umreženog društva. Koliko je neka mreža uspješna zavisi od njezine povezanosti s ostalim mrežama i koliko je omogućena slobodna komunikacija unutar nje (Castells, 1996).

Osim toga, Castells navodi da je umrežena organizacija baza informacijske ekonomije, a kao razloge za takvu tvrdnju navodi karakteristike umrežene organizacije kao što su fleksibilnost, inovativnost, prilagodljivost i generiranje novih informacija što omogućava upotreba informacijskih tehnologija u radu umrežene organizacije. Sama mreža prema Castellsu se definira kao 'skup međusobno povezanih čvorova, gdje su čvorovi sjecišta krivulja koje povezuju ostale čvorove'. Sama mreža se može širiti i konstantno uključivati nove čvorove koji dijele zajedničke ciljeve i mogu funkcionirati unutar te prve mreže. Važno je za napomenuti da se struktura mreže ne narušava ukoliko se žele uvesti inovacije unutar mreže (Castells, 2000).

Iz prethodnog paragrafa jasno je vidljivo zašto terorističke organizacije funkcioniraju po principu temeljnih karakteristika umrežene organizacije, jer za razliku od velikih formaliziranih hijerarhijskih organizacija, terorističke moć raspoređuju unutar mrežnih komponenti pri čemu ne postoji glavna izvršna osoba te odjeli s jasnom linijom zapovijedanja. Iako su „ugrađene“ i stoga nisu neovisne, mrežne komponente uživaju autonomiju u smislu da one ne primaju naređenja (Mayntz, 2004). Na taj način djelovanje čvorova osigurava fleksibilnost i prilagodljivost zbog čega „pad“ jednog čvora neće narušiti djelovanje cijele organizacije.

5.2. Prilagodljivost umreženog društva

Iz prethodnog poglavlja može se zaključiti da je za Castellsa suvremeno društvo umreženo društvo. To društvo se sastoji od mreža koje se temelje na informacijskoj tehnologiji. Točnije govoreći, Castells kaže da su mreže samo-redefinirajuće, kompleksne strukture komunikacije koje u isto vrijeme omogućavaju zajedničku svrhu i fleksibilnost svojih radnji te kroz svoj kapacitet prilagođavaju okruženje u kojem funkcioniraju.

Društvene mreže postoje otkada postoji i društvo i važan su oblik komunikacije i suradnje od vremena antičkih društava do danas. Jedan od ključnih razloga zašto umreženo društvo postaje važno pri kraju 20. stoljeća su materijalna ograničenja postojećih hijerarhijskih društava, gdje informacijska tehnologija omogućava nesmetan razvoj umreženih društava. Sposobnost mreže da uvede nove čvorove i nove sadržaje unutar mreže je porasla sa sve većim prihvaćanjem tehnologije, tj. s evolucijom komunikacijskih tehnologija. Danas, umrežena organizacija smatra se najefikasnijim oblikom organizacije radi toga što umreženo društvo omogućava fleksibilnost, skalabilnost i mogućnost opstanka uslijed inovacije.

Digitalne mreže su danas sveprisutne u kompletnoj strukturi društva u kojem živimo, pretvarajući različite društvene segmente kao što su ekonomija, obrazovanje, politika u zasebne pod-mreže koje se međusobno isprepliću i globalno povezuju neovisno o dodirnim točkama (neovisno radi li se o financijskim tržištima, logističkim kanalima...).

Kako se umreženo društvo bazira na decentraliziranom modelu, ne postoji centar oko kojeg bi gravitirale pod-mreže, već se kompletan sustav temelji na sustavu binarne logike uključen/isključen. Drugim riječima, postoje oni koji su dio mreže i oni koji su van mreže.

Radi toga što se mreže međusobno isprepliću, ova logika može se odnositi na kompletnu društvenu strukturu koja uključuje/isključuje kompletne gradove, pokrajine pa i čitave kontinente. No, kako su svi dijelovi umreženog društva samostalni, uključenje/isključenje može biti i djelomično.

5.3. Umreženo društvo je društvo rizika

Današnji umreženi svijet je vrlo turbulentan i u njemu skoro ništa više nema povlašten osjećaj sigurnosti. Do sada, takvo društvo je nazivano raznim nazivima, primjerice Ulrich Beck naziva to društvo 'društvom svjetskog rizika', Castells 'umreženo društvo', Bill Gates smatra da živimo u dobu digitalnog nervnog sustava i tako dalje. Iz ovih pojmova jedna stvar je jasna, a to je da je današnje društvo digitalno i da se oslanja na digitalnu tehnologiju.

Današnjem društvu svakako daju pečat globalizacijski procesi koji iz temelja restrukturiraju ustaljena shvaćanja gospodarstva, politike, vođenja države itd. Iz svega toga, postavlja se pitanje, da li je globalizacija novi pojam ili je to samo stara tema preinačena u novi kontekst i poduprta razvojem informacijskih tehnologija?

Prema nekim autorima, pojam globalizacije se može pratiti od početka civilizacije i izuma pisma, ili ukoliko se želi pratiti novija povijest, početak se može tražiti na kraju 15. i početkom 16. stoljeća kada dolazi do pojave kolonija od strane tada velikih sila kao što su Ujedinjeno Kraljevstvo ili Nizozemska (Beck, 2005). Bilo kako bilo, svijet se danas sastoji od toga da politika ima dodirnih točaka s trgovinom, da medicina zavisi od kretanja tržišta kapitala i slično. Prema tome, svijet je danas isprepleten i svako područje društvenog djelovanja utječe na druga polja društvenog djelovanja na ovaj ili onaj način.

To prožimanje se očituje u postojanju i funkcioniranju svjetske mreže putem koje se svi dijelovi današnjeg društva međusobno nadopunjuju. Prema tome, globalizacija se danas može naći u svim porama društva. No, globalizacija nije definirana samo pozitivnim aspektima, kao omogućavanje da bilo tko u bilo koje vrijeme i na bilo kojem mjestu koji je spojen na Internet može pronaći bilo koju informaciju.

Globalizacija nosi sa sobom i mnogo negativnih aspekata, primjerice stvaranje mreže kriminalnih aktivnosti koje vrlo aktivno koriste sve što im današnji moderni, umreženi svijet pruža (Beck, 2005).

Sam Castells navodi da su danas kriminalne aktivnosti i organizacije kao što su Al-Qaeda ili bilo koja druga organizacija, također postale globalne i vrlo informatizirane koristeći Internet za ispunjavanje svojih zabranjenih želja kao što su trgovina ljudskim organima ili kupoprodaja naprednih oružja.

Upravo su radi tih negativnih aspekata, gdje se može vidjeti tamna strana globalizacije, i nastale organizacije koje se protive globalizaciji, kao što su Greenpeace, feministički pokreti i ostale organizacije koje upozoravaju na negativne aspekte globalizacije.

Pojam 'društvo svjetskog rizika' autora Ulricha Becka položio je temelje za promišljanje o granicama opasnosti dosega terorističkog i aktivističkog djelovanja. U teoretiziranju ovog pojma, autor se osvrće na konstantno ubrzavanje procesa modernizacije koje je proizvelo određeni prostor između svijeta rizika kojeg je moguće kvantificirati i svijeta nekvantificirajućih nesigurnosti koje konstantno stvaramo. „Rizik inherentno sadrži koncept kontrole. Predmoderne opasnosti su pripisane prirodi, bogovima i demonima. Rizik je moderan koncept. On podrazumijeva donošenje odluka. Kada govorimo u terminima 'rizika', govorimo o računanju neizračunljivog, koloniziranju budućnosti.“ (Beck, 2005). Fenomen društva svjetskog rizika prema autoru nije proizvod povećanja modernizacije, već (ne)ograničavanja nekontroliranog rizika. Takav koncept je u principu trodimenzionalan: u prostornoj dimenziji se ti rizici nalaze izvan naših nacionalno – državnih granica, ali i granicama u širem smislu; klimatskih promjena, ozonskih rupa, i slično. Druga, vremenska dimenzija utječe na rizik zbog dugog čekanja i strahovanja od opasnosti koje prelazi period prevladavajućih akcija koje rade na otklanjanju problema.

U posljednoj, društvenoj dimenziji je teško odrediti na pravno relevantan način koji je „rizičan faktor“ ključan za nastalu nesigurnost, da li je to pojedinac ili kombinacija više učinaka djelovanja više pojedinaca.

Beck društvo svjetskog rizika vidi u tri smjera: ekološki, financijski i rizik globalnih terorističkih mreža. Dok prva dva prolaze iz akumulacije i distribucije „lošeg“ koje su povezane s proizvodnjom dobara, treći rizik je sam po sebi intencionalno „loš“. Njegov cilj je proizvesti posljedice koje druge dvije krize proizvode nenamjerno. S obzirom da je važno pitanje povjerenja građana u svoju državu da će suzbiti rizik od strane terorističkih prijetnji, postavlja se problematika tko zapravo nekog naziva terorističkim neprijateljem. Odgovor je, jasno, država. Dakle, svaka država ima svog bin Laden, te definiciju terorističkog neprijatelja možemo izvesti upravo iz te činjenice: to je deterritorijalizirana, denacionalizirana državna konstrukcija koja legitimizira globalnu intervenciju vojnih moći kao 'samoobrana' (Beck, 2005). Percipirani rizik globalnog terorizma ima upravo suprotan efekt od namjera terorista. Odveo nas je u novu fazu globalizacije – globalizacije politike, odnosno preobražaj država u transnacionalne kooperativne mreže.

Za kraj, Autor Javorović u svom djelu „O terorizmu“ (2001) daje izvrstan pregled značajki suvremenog terorizma koje idu u prilog prethodnim razmatranjima te daje odgovor zašto takvi umreženi obrasci u terorističkim organizacijama utječu na koncept društva rizika.

Značajke suvremenog terorizma su:

- Globalizacija - terorizam se može pojaviti na bilo kojem mjestu/zemlji, a njegove su posljedice globalne. Suvremeni je terorizam prijetnja cijelom svijetu, čovječanstvu, materijalnim dobrima, odnosno vrijednostima ljudske zajednice, pa se globalizira i strah od terorizma.
- Univerzalizacija i djelovanje logikom “cilj opravdava sredstvo” - očituje se u ciljevima, sredstvima i metodama, s obzirom na to da ne postoje ograničenja te će se odabrati i uporabiti sve ono što terorističke organizacije ocijene korisnim.
- Veliki učinak i teške posljedice - odabiru se objekti čije će razaranje izazvati teške posljedice i ostvariti velik učinak s globalnim odjekom.
- Stradavanje nevinih ljudi.

- Prilagođavanje promjenama i novim uvjetima - terorističke organizacije neprekidno usklađuju svoja djelovanja sa suvremenim procesima, dostignućima u znanosti i tehnici, osobito s internetskim i komunikacijskim tehnologijama.
- Profesionalizacija specijalnih izvršitelja i fanatizaciju pojedinaca, grupa i organizacija te povezivanje terorističkih organizacija i grupa - terorističke organizacije sve se više povezuju radi lakšega osposobljavanja, pripremanja i provođenja akcija (Javorović, 2001).

5.4. Kontrola rizika u umreženom društvu

Umreženo društvo je uvelike utjecalo na politiku i način funkcioniranja mnogih država i organizacija. Umreženo društvo je razgradilo klasično društvo koje je trajalo do masovne popularizacije informacijskih tehnologija u 70-tim godinama prošlog stoljeća te također utjecalo i na raspadanje određenih država. Informacijske tehnologije su kreirale novu geopolitičku situaciju. U tom novom geopolitičkom sustavu nisu nestale političke stranke, nacije niti bilo što je sastavnim dijelom geopolitičkog sustava, već je samo došlo do njihovog dopunjavanja mrežnim tokovima. Razvojem umreženog društva granice država više ne predstavljaju prepreku komunikacijama ili kretanju robe, ljudi ili novih tehnologija. Stare granice su uspješno uklonjene zahvaljujući globalnom umreženom društvu, gdje više nije moguće na stari način organizirati bilo što, bilo da je to politička stranka ili se identificirati kao organizacija. To više nije moguće jer, prema Becku (2005), na nacionalnim premisama, potiče ih se na osmišljavanje novog tipa organizacije političkog identiteta.

Interesantno je da je komunikacijska osnovica organizacije unutar stare paradigme koja je bila temeljena na prostoru na kojemu se nalazi određena nacija, omogućavala veliku kontrolu komunikacije s jednostavnim načinom isključivanja onih koji nisu se ponašali u skladu s normama te paradigme. Danas u umreženom društvu, vrlo je teško ili gotovo nemoguće ograničiti komunikaciju te je jednostavnije ići protiv općenite struje mišljenja. Lokalnim vlastima je smanjena količina vlasti nad komunikacijskim kanalima, te je putem Interneta moguće poslati bilo kakav oblik informacije. Ta promjena je moguća radi umreženog društva. No, nadzor ipak postoji. Sadašnji nadzor je sofisticiraniji i ne temelji se na primjeni sile kao u doba komunističkog bloka u Europi.

Zbog promjena koje su se dogodile u načinu komuniciranja otkada je komunikacija putem Interneta postala standard, postojeće političke strukture su natjerane da se etabliraju kao nove, nad-političke strukture koje mogu nadzirati promet Internetom i van svojih geopolitičkih područja.

Perspektiva 'društva rizika' i činjenica da je globalni rizik stanje čovječanstva 21. stoljeća povlače za sobom i sumnju u državno djelovanje na ostvarenje sigurnosti. Naime, Ulrich Beck (2001) je označio suvremeni međunarodni terorizam kao „nasilne nevladine organizacije“ (violence NGOs), što podrazumijeva neteritorijalne organizacije koje djeluju istovremeno i lokalno i globalno. Posebno islamistički terorizam ima karakter neteritorijalnih političkih i društvenih pokreta s lokalnim birokratskim organizacijskim strukturama (Bilandžić, 2014). Iz toga proizlazi da je pojam glokalizacija⁸ još jedno obilježje suvremenog terorizma, te predstavlja izazov sigurnosti međunarodnog poretka i opravdava sumnju prema političkoj moći nacionalnih država.

6. Online društvene mreže kao alat terorističkih i aktivističkih skupina

U posljednjih 10 godina, World Wide Web je mjesto velikih promjena gdje je jasno vidljivo da web postaje web preporuka, a ne samo algoritama. Nosioци tih promjena su web stranice za društveno umrežavanje. No, prije današnjih društvenih mreža kao što su Facebook, Twitter, Instagram, Google+ i ostali, postojale su manje društvene mreže koje su utvrdile put Facebooku, Twitteru i ostalim društvenim mrežama. Prije pojave prve web stranice za društveno umrežavanje koja se zvala SixDegrees.com (Boyd, 2007), način pretraživanja Weba je bio orijentiran na pasivno pregledavanje sadržaja na raznim web stranicama, a mogućnost interaktivnosti i utjecanja na sam sadržaj stranica je bio skoro nikakav, tj. nije postojao.

Osnovicu društvenih medija predstavljaju web stranice koje se temelje na web i mobilnim tehnologijama koje omogućavaju interaktivnu komunikaciju. Prema Kaplan A. i Haenlein M. (2010), društveni mediji su „Skupina Internet aplikacija koje su izgrađene na temelju Web 2.0 tehnologije i one omogućavaju kreiranje i razmjenu

⁸ Glokalizacija je proces u kojem lokalne terorističke organizacije razvijaju globalnu perspektivu koja je vodič njihovom izboru taktika i meta udara (Mahadevan, 2013).

informacija koje kreiraju korisnici“. (Berthon, 2012). Društvene mreže koriste više tehnologija, a te tehnologije su blogovi, dijeljenje fotografija, video blogovi, dijeljenje sadržaja na profile društvenih mreža, elektronička pošta, slanje poruka u realnom vremenu, dijeljenje dokumenata, glazbe i ostalog. Sve ove tehnologije postoje već duže vrijeme, a popularne društvene mreže pružaju sve te usluge pod novim imenom.

U nastavku, pojasnit ćemo samo neke od najvećih društvenih mreža koje korisnici koriste, prema najnovijim podacima (The eBusiness Guide, travanj 2015):

Slika 2. Najveće društvene mreže prema sveukupnoj posjećenosti

	1 Facebook 3 - eBizMBA Rank 900,000,000 - Estimated Unique Monthly Visitors 3 - Compete Rank 3 - Quantcast Rank 2 - Alexa Rank April 1, 2015. The Most Popular Social Networking Sites eBizMBA
	2 Twitter 12 - eBizMBA Rank 310,000,000 - Estimated Unique Monthly Visitors 21 - Compete Rank 8 - Quantcast Rank 8 - Alexa Rank April 1, 2015. The Most Popular Social Networking Sites eBizMBA
	3 LinkedIn 18 - eBizMBA Rank 255,000,000 - Estimated Unique Monthly Visitors 25 - Compete Rank 19 - Quantcast Rank 9 - Alexa Rank April 1, 2015. The Most Popular Social Networking Sites eBizMBA

Izvor:<http://www.ebizmba.com/articles/social-networking-websites>, 01.04.2015.

- Facebook - društvena mreža osnovana 2004. godine od strane Marka Zuckerberka, Chrisa Hugesa, Eduarda Saverina, Dustina Moskowitz i Andrewa McColluma, tadašnjih studenata na američkom sveučilištu Harvard. Facebook funkcionira po principu da kada se korisnik registrira na ovu društvenu mrežu, on može dodavati druge korisnike kao svoje 'prijatelje', sa njima izmjenjivati poruke, objavljivati statuse i fotografije, dijeliti video uratke i primati obavijesti kada druge osobe postavle nešto na svoj profil (Phillips, 2007).
- Twitter - online društvena mreža koja korisnicima omogućuje slanje i čitanje kratkih poruka dugih 140 znakova koje se nazivaju "tweets". Registrirani korisnici mogu čitati i pisati poruke, a neregistrirani korisnici mogu ih samo čitati. Korisnici pristupaju Twitteru preko sučelja web stranice, putem SMS-a ili mobilne aplikacije.

- LinkedIn - najveća svjetska društvena mreža koja okuplja ljude koji traže posao i tvrtke koje traže zaposlenike. Jedan od glavnih razloga pridruživanja društvenoj mreži LinkedIn je u principu upravljanje vlastitom karijerom.

6.1. Aktivizam i društvene mreže

Nakon analize posljedica umreženog društva na razini države i koncepta nove geopolitičke situacije, informacijska revolucija omogućila je djelovanje i na mikro razini, što ćemo dalje objasniti idejom slabih i jakih veza. Interesantno je da su razne aktivističke skupine kao one koje su dovele do rušenja Berlinskog zida ili kod osoba koje su se pridružile mudžahedinskom pokretu okarakterizirane jakim vezama, tj. osobe koje su im se pridruživale su uobičajeno već imale jednog dobrog prijatelja⁹ unutar tih organizacija. Danas, u doba Facebook i Twitter aktivizma, to nije tako. Same platforme društvenih medija su izgrađene na slabim vezama. Kako je pojašnjeno ranije, primjerice na Twitteru nije nužno da se dvije osobe znaju kako bi se mogle pratiti. Na Twitteru svaki korisnik ima mogućnost pratiti bilo koga u svijetu. Isti primjer slijedi i Facebook kao odličan alat za upravljanje poznanstvima i za održavanje veza s ljudima s kojima uglavnom nije moguće tako jednostavno ostati u vezi (osobe s internacionalnih konferencija, drugih kontinenata itd.).

Iako mnogo ljudi, uglavnom starije generacije često govore kako je Facebook zapravo alat za uspostavljanje površnih veza, sociolog Mark Granovetter misli drugačije. Granovetter (1973) smatra da su poznanici, a ne prijatelji često najveći izvor novih ideja i informacija. Web omogućava iskorištavanje prednosti takvih veza uz zadivljujuću efikasnost. Taj način je idealan za širenje inovacija, suradnju, povezivanje prodavača i kupaca i ostale primjene gdje je potrebna komunikacija. No, u pogledu aktivizma, društveni mediji nemaju ovakvu hijerarhijsku organizaciju i radi toga su pogodni za online aktivizam. Proizlazeći iz same osnovne decentralizirane strukture Interneta, društvene mreže su također kreirane bez centralne 'vlasti', te je time jasno da

⁹ U prilog ovoj tvrdnji ide koncept aksiološke (vrijednosne) racionalnosti talijanskog sociologa Domenica Tosinija (2009) koji razjašnava središnju ulogu kulturalnih i simboličkih elemenata koji opravdavaju i potiču mučeništvo terorista-samoubojica (Bilandžić, 2014), a koji možemo primijeniti na ovu postavku. Ako uzmemo u obzir važnost vrijednosne komponente stupanja u terorističku organizaciju i konačno počinjenja određenog akta, tada osobne veze s već prethodno učlanjenim prijateljima mogu imati prednost ispred samog cilja terorističke organizacije, odnosno terorističkog akta.

nema hijerarhije kod donošenja odluka, već da se sve donosi putem konsenzusa. Ovakva struktura je vrlo fleksibilna i otporna na rizik. Jedan od primjera takve mreže je Wikipedija. Ne postoji glavni urednik Wikipedije koji odlučuje koje će informacije biti objavljene, već to obavljaju pojedinci. Ukoliko bi došlo do velike havarije i kada bi se svi podaci sa Wikipedije pobrisali, oni bi mogli biti vrlo brzo vraćeni radi toga što tisuće suradnika drže kopije svojih radova na svojim računalima i jednostavno ih mogu povratiti.

6.1.1. Primjer Arapskog proljeća

Najbolji primjer za prethodna teoretiziranja je Arapsko proljeće, odnosno val prosvjeda u arapskome svijetu koji su započeli u Tunisu 18. prosinca 2010. i proširili se na Sjevernu Afriku i Bliski istok. Do danas su s vlasti bili prisiljeni odstupiti vladari u Tunisu, Egiptu, Libiji i Jemenu. Civilni ustanci izbili su u Bahreinu i Siriji, a veći prosvjedi slomljeni su u Alžiru, Iraku, Jordanu, Kuvajtu, Maroku i Sudanu. Manji prosvjedi dogodili su se i u Libanonu, Mauritaniji, Omanu, Saudijskoj Arabiji i Zapadnoj Sahari. Brojni čimbenici doveli su do prosvjeda, uključujući pitanja kao što su diktatura ili apsolutna monarhija, kršenje ljudskih prava, državna korupcija, nezaposlenost, ekstremno siromaštvo, i broj demografskih strukturnih čimbenika, kao što je veliki postotak obrazovanih, ali nezadovoljnih mladih unutar populacije.

Glavni mediji kojim su se širile ideje i planovi prosvjeda bile su upravo društvene mreže, za razliku od medija koji su bili pod utjecajem državnog nadzora. U nastavku je prikazano kako su tri različite društvene mreže utjecale na pokret Arapskog proljeća:

- Utjecaj društvene mreže You Tube

Od samog početka cijela revolucija se temeljila na širenju vijesti preko Interneta. Samozapaljenje Mohamed Bouazizija se proširilo po You Tubeu. Postoji mnogo videa njegovog samozapaljenja, a neki su pogledani čak i više od 200000 puta. Više od 30000 videa postavljeni su na You Tubeu s oznakom Sidi Bouzid. Tijekom tjedna pred ostavkom egipatskog predsjednika Hosni Mubaraka najgledanijih 23 videa prosvjeda i političkih komentara su imali ukupnu gledanost od 5 milijuna pregleda (Mamić, 2012).

- Utjecaj Facebook-a

2012. godine u Tunisu 76% korisnika Interneta koristilo se i Facebookom. Korištenje Facebooka je bilo najviše zastupljeno u Egiptu. Prilikom organizacije prosvjeda održanog 25. siječnja 2011. godine više od 90000 ljudi se prijavilo preko Facebook stranice prosvjeda. Egipatska vlada je pokušala provesti cenzuru nad društvenim mrežama, te tijekom 25. siječnja i 26. siječnja mnogima se pojavljuju problemi pri korištenju društvene mreže Facebook. Broj korisnika Facebooka u prva tri mjeseca 2011. godine se znatno povećao u odnosu na prva tri mjeseca prethodne godine. U Tunisu se povećao za 17%, a u Egiptu za 29% (El-Shenawi, 2011).

- Utjecaj Twitter-a

Kako je rasla popularnost korištenja društvene mreže Twitter među prosvjednicima, usred velikog prosvjeda 28. siječnja 2011. godine, vlada u potpunosti ograničava pristup Internetu i korištenje mobitela. Na taj način se pokušava umanjiti moć prosvjednika koji su koristili društvene mreže za organiziranje prosvjeda i širenje vijesti o događajima na terenu. Tijekom prosvjeda koji su održani u veljači takozvanoj Twitter masi je u pomoć prišao Google. Google je pokrenuo posebnu uslugu koja je omogućila slanje Twitter poruka preko telefonskih linija. To je bilo sredstvo za pomaganje ljudima na terenu. Uz pomoć društvenih mreža prosvjednici su se mogli brzo organizirati, potkopavati legitimnost režima i povećavati nacionalnu i međunarodnu svijest o režimskim zločinima. Tijekom tjedna pred ostavkom egipatskog predsjednika Hosni Mubaraka broj poruka preko društvene mreže Twitter je porastao od 2300 na dan do 230000 na dan (El-Shenawi, 2011).

6.2. Terorizam i društvene mreže

Nove tehnologije, kao što su društvene mreže, dopuštaju terorističkim organizacijama da lakše i slobodnije prenose poruke nego što bi to činili kroz konvencionalne medije. Mreža komunikacija preko kompjutera je idealna za teroriste kao prenosioce poruka: decentralizirana je, teško može biti podvrgnuta kontroli i restrikciji, ne može se lako cenzurirati i dozvoljava pristup svakome tko to želi (Zirojević Fatić, 2014). S druge strane, kada se jedna internet adresa, virtualna pošta ili bilo koji virtualni faktor ukine, pojavi se drugi s istom namjerom. Prije analize primjene društvenih mreža, potrebno je sistematizirati širi pojam Interneta kao alat terorističkih organizacija kako bi objasnili prethodno navedene prednosti.

6.2.1. Terorističke organizacije i Internet

Prema autorici Zirojević Fatić (2014), zloupotreba interneta od strane terorista može biti trojaka: kao oružje (cyberterrorism), kao način komunikacije među aktivistima i kao medij za obraćanje javnosti. U izvještaju za američki Kongres radne grupe Instituta za unutrašnju sigurnost Sveučilišta George Washington piše da su terorističke organizacije postale sofisticiranije u korištenju interneta za prikupljanje novčanih sredstava i simpatizera. Pri predstavljanju svog izvještaja senator Joseph Lieberman izjavio je: „Izvještaj radne grupe pokazuje nam da ljudi koji šire ekstremističku propagandu putem interneta i regrutiraju nove članove imaju novi slogan: tastatura = Kalašnjikov” (Broache, 2007).

Ukratko ćemo objasniti svaku od tri dimenzija navedene autorice:

- Cyberterorizam i cyber-ratovanje: Uz pomoć novog oružja internet-teroristi mogu preopteretiti telefonske linije sa specijalnim programima (software); ometati avio kontrolu kao i kompjutere zadužene za kontrolu i rad drugih vidova prometa; mogu se šifrirati (scramble) specijalni programi koji koriste velike financijske institucije, bolnice i druge hitne službe; promijeniti formulu za izradu lijekova u tvornici; i slično.

- Internet kao sredstvo komunikacije među aktivistima: Poznato je da je Osama Bin Laden komunicirao s pripadnicima Al-Qaede s pokretnih kompjutera (laptopa) i bežične mreže putem enkriptiranih poruka¹⁰ (encrypted messages). Na ovaj način se sprečava neautorizirano čitanje ili mijenjanje podataka. Stupanj zaštite se određuje algoritmom ili ključem (encryption algorithm). Postoje dvije vrste sistema za kriptiranje (cryptosystems): simetrični i asimetrični. Simetrični koriste isti tajni ključ koji se koristi i za kriptiranje i za dekriptiranje, a asimetrični koristi jedan javni ključ za enkriptiranje poruke, i drugi, tajni, za dekriptiranje. Postoji mišljenje da su se članovi Al-Qaede sporazumijevali slanjem upravo ovako šifriranih poruka.
- Internet kao medij za obraćanje javnosti: Prema autorici, dosadašnja stručna analiza internetskih stranica terorističkih organizacija je inspirirana dominantnom teorijom terorizma u komunikacijskim studijama, teorije „pozornice terora” prema kojoj je terorizam kazalište (Weimann; Winn, 1994). Ovaj pristup polazi od pretpostavke da se terorizam može promatrati u smislu produkcijskih zahtjeva za kazališni angažman. Jenkins (1975) na ovaj način definira i međunarodni terorizam: „Teroristički napadi se često pažljivo organiziraju kako bi privukli pažnju elektronskih medija i međunarodnih novina. Uzimanje i zadržavanje taoca samo pojačava dramu. Sami taoci uglavnom ne znače ništa teroristima. Njihova ciljana grupa su gledatelji, a ne stvarne žrtve. Terorizam je pozornica.” Brojne terorističke organizacije su realizirale akte samo da bi dosegle do širokog gledateljstva kome će prenijeti poruku.

Teroristički akti su oblici posebnih poruka koje za cilj imaju impresionirati određenu javnost te na nju utjecati. Teroristički akt se može analizirati kao način komunikacije; ima četiri sastavna dijela: transmitter (terorist), nezavisni primatelj (meta akta), poruka (bomba) i povratna reakcija (javnosti, države) (Zirojević Fatić, 2014). Komunikacijske teorije se bave upravo važnosti publiciteta za teroriste. U okviru komunikacije, kao pokušaja razmjene značenja kroz proces simboličke interakcije između ljudi, terorizam se koncipira kao nasilni jezik komunikacije (Bilandžić, 2014).

¹⁰ Enkripcija je način zaštite poruka od neželjenog čitanja.

Prema nekim autorima, vlada određena simbioza između terorizma i medija, i to iz više razloga (Bilandžić, 2014):

- Uloga medija u izvješćivanju o terorističkim aktima
- Uporaba medija od strane terorista za pripremu izvršenja terorističkih akata
- Pridobivanje šire socijalne podrške i regrutiranje novih članova
- Uloga medija u protuterorističkim strategijama.

6.2.2. Cyberterorizam i analiza web-stranica terorista

U stručnoj literaturi, korištenje interneta od strane terorističkih skupina spada u pojam cyber terorizam, kao što je spomenuto i u prethodnom poglavlju. U širem smislu, cyberterorizam znači napade i prijetnje usmjerene protiv računala, računalnih mreža i informatičke opreme za pohranu podataka sa svrhom zastrašivanja i utjecanja na vladajuće strukture i javnost u političkom i socijalnom životu. No, da bi se „cyber“ terorizam okvalificirao kao napad, on treba prouzročiti nasilje protiv osoba i dobara, ili barem izazvati dovoljno štete kako bi izazvao strah. (Stipetić, 2008).

U terorističke aktivnosti putem interneta, a pogotovo u kreiranje web stranica, uloženo je vješto znanje psihologije i marketinga, no prvenstveno savladavanje naprednih informacijskih tehnologija. Cyber svijet predstavlja neograničen prostor za djelovanje s vrlo niskom razinom kontrole samog prostora, stoga su u mogućnosti svoje aktivnosti i propagande širiti na različite ciljane skupine diljem svijeta. Pa tako djeca i njihovi pratitelji mogu dobiti sve potrebne informacije o samim aktivnostima, obukama, pripremama te pristup važnim podacima. Na taj način se svaka osoba iz vlastitog naslonjača može uključiti, čak i dobiti članstvo, kontakte s istomišljenicima i slično. Mnogi autori analizirali su upotrebu medija i interneta od strane terorista, a najbolji pregled ponudio je autor Beggs (2010.):

Slika 4.: Podjela terorističke upotrebe medija i interneta (Beggs, 2010.)

Autor	Furnell & Warren (1999)	Cohen (2002)	Thomas (2003)	Weimann (2004)	Babić (2006; 2009, 172)
	Propaganda i publicitet Prikupljanje sredstava Razmjena informacija Sigurna komunikacija	Planiranje Financiranje Koordinacija i operacije Političke aktivnosti Propaganda	Profiliranje Propaganda Zaštićene komunikacije Utjerivanje cyber straha Financiranje Upravljanje i kontrola Mobiliziranje i regrutiranje Prikupljanje podataka Smanjenje rizika Krada/manipulacija podacima Ofanzivna uporaba Dezinformiranje	Psihološki rat, Publicitet i propaganda Pronalaženje podataka Prikupljanje sredstava Regrutiranje i mobiliziranje Izgrađivanje veza Razmjena informacija Planiranje i koordinacija	Psihološki rat, Publicitet i propaganda, Pronalaženje podataka, Prikupljanje financijskih sredstava, Regrutiranje i mobiliziranje, Izgrađivanje veza, Razmjena informacija, Planiranje i koordinacija, Edukacija.

Također, UN je slične podjele prepoznao i u svom izvješću 2012. godine o namjeni interneta za terorističke potrebe: za potrebe propagande, regrutiranja, radikalizacije, financiranja i treniranja. (United Nations Office On Drugs And Crime, 2012.) Iz navedenih, za potrebe rada analizirat ćemo web stranice koje ukazuju na upotrebu interneta u svrhu publiciteta i propagande; prikupljanja financijskih sredstava; razmjene informacija; u edukativne svrhe te u svrhu regrutiranja.

- Upotreba interneta u svrhu publiciteta i propagande

Teroristi imaju potpunu kontrolu nad sadržajem poruka postavljenih na Internetu, a one se pokazuju onoliko koliko je potrebno da budu opažene od strane ciljne publike. Prema Babić (2015), prva temeljna uporaba interneta u terorističke svrhe je širenje organizacijskih i ideoloških doktrina. Drugo, omogućena je komunikacija među njegovim korisnicima. Razmjena i distribucija informativno organizacijskog materijala koji se može definirati kao manipulacija za propagandne potrebe. Propagandu čine različiti oblici propagandnog materijala, poruka, novina, vijesti i dr. Tako pored različitih glasila, danas postoji vodič za ISIL na francuskom jeziku koji je objavljen u posebnoj dijelu foruma alplatformmedia.com.

Idući primjer je The Mujahedin poison handbook u kojem su jednostavno objašnjene sve bombaške i druge aktivnosti, kao i pitanja otrova te njihove uporabe. Neke islamske skupine su uspostavile tzv. virtualnu džihad komunikaciju kao što su internet portali: Sahab, Global Islam Media Front, Jihad Media Battalion (Andrew, 2004), al-Furqan, al-Boraq, al-Aqsa Martyrs' Brigades i Salafi Media Balkans. Zabrinjavajuća je činjenica da svoje snimke objavljuju na portalima kao što su www.youtube.com, www.google.com/videos, www.military.com, kao najveći i najpoznatiji, sve dok isti ne budu uklonjeni zbog brutalnosti i nasilja.

- Upotreba interneta u svrhu prikupljanja financijskih sredstava

Korištenjem web stranica terorističke skupine kao npr. Hizb-ut-Tahrir traže od svojih simpatizera da daju neke donacije kako bi podržali džihad i koriste usluge on-line plaćanja kao što je PayPal za prikupljanje i transfer novca. Virtualni svijet ima ekonomiju zasnovanu na stvarnim valutama, bankovnim i tržišnim centrima gdje su korporacije i vladine agencije otvorile virtualne račune. Kao i mnoge druge organizacije, terorističke skupine koriste internet kako bi prikupljale novac. Mreža preko koje se prikuplja novac je izgrađena na dragovoljnim temeljima, nevladinim organizacijama i drugim financijskim institucijama koje koriste internet (Babić, 2015).

Slika 5. Web stranica terorističke organizacije Hizb-ut-Tahrir

Izvor: <http://www.hizbuttahrir.org/> (pristupljeno 24.09.2015.)

- Upotreba interneta u svrhu razmjena informacija

Poznato je mnoštvo programa za sigurnu komunikaciju na Internetu prvenstveno za razmjenu informacija i sigurno komuniciranje kao što su: Softonic, Silcnet+, HideMyAss, i slični (Babić, 2015). Porasle su potrebe za razmjenom zaštićenih informacija između pripadnika i sljedbenika terorističkih udruženja kao što je Al-Qaeda, stoga je kao njihovo rješenje ponuđen krypto program nazvan Mujahedin. Preteča istog je bila Asrar al-mudjahedini, na arapskom - „Secret mujahedin“³², a utjelovljuje niz izvršnih i raznih drugih datoteka koje promovira kao prvi Al-Qaedin program za sigurnu mrežnu komunikaciju.

Slika 6. Prikaz programa Mujahedin

How Terrorists Encrypt 4: Mujahideen Secrets Software

Dubrovački Vrtovi Sunca
Nagrađivani resort nudi mogućnost kupnje apartmana. Zatražite cjenik!

Posted by david b. on August 12, 2012

The research moves into cryptographic area proper, explaining the principles of jihadis' encrypting techniques and providing specific terror investigation cases.

Now, finally, we have cryptography from jihadis. This is "Asrar al-Mujahideen" (*see image*) – "The Secrets of Mujahideen" in Arabic, and it embodies a series of executables and various other files promoted as "the first Islamic programme for secure network communication". It was originally published on the website aclass.org. Now that aclass has been closed, Asrar still can be found on the Net, if you know where to look for it; "Asrar" is Arabic for "secrets".

Load screen for 'Asrar al-Mujahideen'

'Mujahideen Secrets' main GUI snapshot

The main screen here offers encryption, decryption, file wiping and key management (*see screenshot*). And I'd ask you to especially note this feature, right over there, under "Mujahideen Secrets", you see they've come up with something clearly devastating to world of cryptography, it's "Anti-Symmetric Keys", in order to carry out their communications.

Asrar offers a choice of 5 candidate AES ciphers, you can see

Asrar Key File (AKF) sample

Rijndael as a symmetric algorithm written down there, they also include Mars, Serpent, RC 6, and Twofish. The key management structure is based on so-called AKF files, or Asrar Key Files, and this is the content of an AKF file (*see image*), for all the world it looks like a clone of PGP. Now, I'm not a reverse engineer, and I hope

Izvor: <http://privacy-pc.com/articles/how-terrorists-encrypt-4-mujahideen-secrets-software.html>, 24.09.2015.

- Upotreba interneta u edukativne svrhe

Postoje različiti načini edukacije kroz elektronske magazine - jedan od njih je magazin Inspire koji je do sada objavljen u 12 brojeva. U svakom od brojeva je obrađena po neka zanimljiva edukativna tema, a neke od njih su sljedeće: - kako napraviti bombu u kuhinji svoje mame od sastojaka koje možemo tamo pronaći; kako komunicirati programom Mujahedin v. 2.0, strip instalacije i korištenja; kako napraviti bombu od printera i pošaljite je UPS-om, stripovno prikazano; obuka u rukovanju AK47; obuka u rukovanju pištoljem; kako napraviti daljinski detonator; kako napraviti vatrenu bombu; kako napraviti detonatorsku upaljač od ukrasnih sijalica za kićenje bora; kako napraviti natrijev peroksid - lako zapaljivi materijal; i ostalo (Babić, 2015).

Postoje stotine stranica koje pružaju informacije kako napraviti kemijsko oružje ili eksplozivnu napravu, ili pak eksplozivni prsluk čije upute su se mogle naći na stranici Irhabi007 o kojem će više biti riječi dalje u radu. Internet u edukativne svrhe pruža i obuku u smislu vježbe kod obučavanja pilota za upravljanje zrakoplovom. Cyber prostor sve više preuzima ulogu koju su do sada imali kampovi za obuku terorista, a sve više ljudi primjenjuje praksu samostalnog kreiranja web stranica te tako omogućuje stvaranje autonomnih ekstremističkih ćelija, konstruiranje eksplozivnih uređaja od tvari koje se mogu naći u slobodnoj prodaji, te pokušavaju i organiziraju samostalno planiranje terorističkih napada.

- Upotreba interneta u svrhu regrutiranja

Popularne stranice za socijalno umrežavanje web stranice su još jedan način privlačenja potencijalnih članova i sljedbenika. Ove virtualne zajednice su sve više popularne u cijelom svijetu, posebno među mlađim ljudima. Mladi su posebno ciljani od strane propagande, te ih se dodatno potiče i pokušava uključiti u džihadske terorističke skupine.

Pretežno Zapadne online zajednice kao što su Facebook, MySpace i Second Life i njihove arapske inačice se koriste sve više i više od strane terorističkih skupina i njihovih simpatizera. Stručnjak za terorizam Anthony Bergin kaže da teroristi koriste ove web stranice na kojima su mladi ljudi kao alate za regrutiranje, na isti način kao što pedofil može koristiti te mreže kako bi privukao žrtve.

Društvene mreže omogućavaju teroristima da šire propagandu prema osjetljivoj dobnoj skupini koja bi mogla suosjećati s njihovim ciljevima, a možda se s njima slažu i žele se pridružiti. Mnogi korisnici se pridružuju interesnim skupinama koje pomažu teroristima da ciljaju korisnike kojima bi mogli manipulirati. Mnogi korisnici društvenih mreža prihvaćaju ljude kao prijatelje znali ih ili ne, dajući potpunim strancima pristup svojim fotografijama i osobnim podacima. Neki ljudi čak i komuniciraju sa strancima, te uspostavljaju virtualna prijateljstva (Meehan, 2011).

Jedna od najčešće korištenih strategija terorističkih grupa da pridobiju nove članove je specifično ciljanje interesa. Ime, popratne grupe, a i informacije na primjerice Facebook grupi su prilagođene profilu društvene skupine koju se želi pridobiti. Osobe koje se pridruže takvim grupama također pružaju teroristima popis predisponiranih novaka i simpatizera. Na isti način na koji marketinške skupine mogu vidjeti informacije članova kako bi mogle odlučiti koje proizvode postaviti na svoju web stranicu, terorističke skupine mogu isto tako pregledavati tuđe profile i odlučiti koga će ciljati i kako se treba konfigurirati poruka da se prilagodi toj osobi.

Ipak, teroristi su svjesni rizika koji su uključeni. Jedan od primjera gdje se može vidjeti da članovi terorističkih skupina ne preferiraju Facebook za izgradnju mreže se može vidjeti i temeljem izjave jednog od članova džihadskog foruma. Naime, jedan član takvog foruma na engleskom jeziku je izdao upozorenje, podsjećajući čitatelje da Facebook mreža omogućava sigurnosnim i obavještajnim agencijama da uđu u trag cijele skupine džihadista, da bilo koji agent može saznati tko vam je prijatelj ili koje ste imali u prošlosti. Nadalje tvrdi da „Oni će znati mjesto gdje se nalazite, kako izgledate, što vam se sviđa, oni će znati sve. Pridružite se Facebook mreži jedino ako ju želite koristiti kako bi ostali u kontaktu s prijateljima i braćom koja su daleko, ali ne kao alat za izgradnju mreže.

Kao strategija za distribuciju džihadske propagande usmjerenu prema muslimanskoj zajednici i kako bi prevladali protumjere koje mogu kompromitirati njihove napore, džihadisti predlažu da administratori džihadskih foruma i medijskih organizacija stvore e-mail grupe. Ovaj prijedlog je objavljen na al-Falluja džihadskom forumu 16. ožujka 2009. Glavna E-mail strategija je temeljena na Ansarmailing grupi, neaktivnom džihadskom medijskom distributeru čija je zadaća da šalju vijesti od mudžahedina do zainteresiranih korisnika putem e-maila.

On sugerira da drugi džihadisti, također, stvore takve grupe kako bi privukli što veći mogući broj korisnika, te da trebaju ukloniti prepreke u procesu registracije i bilo kakav otpor koji bi se pojavio u toku takve distribucije.

U tu svrhu, džihadsku, u kasnijem postu, on šalje zahtjev za stvaranje Google grupa. Još jedan sudionik foruma, zadovoljan s prijedlogom, upućuje kako stvoriti korisnički račun na Yahoo, te dodaje da i na Yahoo-u mogu biti izrađene grupe. (CBC News, 2011).

6.2.3. Ciljane skupine kojima se teroristi obraćaju putem Interneta

Nakon prethodne analize, važno je sistematizirati kome se zapravo teroristi obraćaju putem web-stranica. Iako je nemoguće točno odrediti tko su posjetioци ovih web-stranica, autorica Zirojević Fatić (2014) ponudila je djelomične odgovore analizom sadržaja internet stranica terorista. Navedeno je kako se mogu zapaziti elementi obraćanja potencijalnim simpatizerima, neprijateljima i međunarodnoj javnosti. Obraćanje simpatizerima najupadljivije se zapaža po tome što se na stranicama mogu naručiti tiskani materijali, majice sa znakovima organizacije kao i odgovarajuće značke, bedževi, zastave, audio i video kazete.

No, naglasak se ipak stavlja više na utjecanje na međunarodnu javnost, na „promatrače“ širom svijeta i na „mučenike“ koji nisu neposredno uključeni u konflikt. Takav zaključak je donesen na temelju činjenice da je većina teksta zapravo prošireni opis povijesnih događaja. Neke web stranice daju ovaj pregled i na nekoliko jezika kako bi što širi krugovi bili upoznati s njihovom verzijom istih.

Daljnja analiza dovela je i do treće grupe ljudi kojima su takve web stranice upućene, a to su novinari diljem svijeta za koje se posebno stavljaju članci iz novina i kratke informacije koje im mogu „pomoći“ u izvještavanju. Jedna od Hezbollahovih web stranica (Hizbollah's press office) se posebno obraća novinarima i poziva ih da i oni daju svoj doprinos prezentaciji time što će im slati tekstove preko elektronske pošte.

Posljednju ciljanu skupinu predstavlja neprijateljska javnost, pri čemu sadržaji nisu uvijek jasni i uvjerljivi. No, na nekim stranicama je jasan plan da se stvori osjećaj krivice i da se demoralizira neprijateljska javnost. Kada internet stranice terorističkih organizacija prikazuju slike svojih neprijatelja kako ubijaju, kako policajci ubijaju djecu i žene, ili prikazuju dokaze mučenja zatvorenika, oni ne misle samo na stvaranje osjećaja simpatije među neutralnim posjetiocima, već žele razviti osjećaj nelagode, krivice i žaljenja u javnosti koja pripada suprotnoj političkoj ili društvenoj grupi. Na ovaj način se i slabi javna podrška režimu, i naravno, demoralizira vojska. Vojni vođa Hezbolaha, Ibrahim Nasser al-Din rekao je: „Uz pomoć Interneta Hezbollah je uspio ući u domove Izraelaca, stvarajući važan psihološki prodor.”¹¹

Hezbollah je 1999. godine uspio postići navedeni cilj kada je na web stranici pokazao detalje oko povratka tijela ubijenih izraelskih marinaca koji su ubijeni u Libanu. Organizacija je tvrdila da jedan od kovčega ne sadrži samo jedno tijelo određenog vojnika, već i dijelove tijela drugih poginulih boraca. Ova tvrdnja je razbjesnila obitelji poginulih vojnika i stvorila sukob sa vlastima. „Dijalog” koji članovi Hezbolaha žele postići na internetu s Izraelcima je vidljiv i iz intervjua roditelja izraelskih vojnika koji su stacionirani u Libanu (naslov je bio „Neću da moje dijete pogine u Libanu!”). U članku objavljenom u Yediot Aharonot od 16. prosinca 1998. godine, mnogi Izraelci, naročito roditelji vojnika su priznali da često obilaze web stranice Hezbolaha kako bi se informirali o svojim članovima obitelji (Zirojević Fatić, 2014).

6.3. Mehanizam istraživanja društvenih mreža terorističkih organizacija

S obzirom na prethodne sistematizacije upotrebe interneta od strane terorističkih organizacija i ciljne publike, uputno je razjasniti na koji način se mogu istraživati društvene mreže terorističkih organizacija. U svrhu toga, potrebno je razumjeti strukturu i način djelovanja terorističkih organizacija, pa ih za te potrebe možemo usporediti s organiziranim kriminalom.

¹¹ Sa web stranice organizacije (citirano u nacionalnim dnevnim novinama Yediot Aharnot, 16. prosinca 1998, str. 7)

Naime, terorizam kao i organizirani kriminal zahtijeva suradnju/kolaboraciju velikog broja aktera. Osnovnu mrežu čine odnosi između različitih funkcija unutar organizacije te njihovi zadaci. Organizirani kriminal se izvodi preko višestrukih kolaborirajućih grupa prijestupnika. Svaka grupa igra drugačiju ulogu u operaciji. Na primjer, jedna grupa je odgovorna za regrutiranje i treniranje terorista dok druga može izvršavati planiranje bombaškog napada (Yang, Sageman, 2009).

Unutar svake grupe, pojedini individualac može igrati različite uloge. Jedan može biti vođa, dok drugi mogu predstavljati vratare za razmjenu informacija i materijala između drugih grupa. Za određenu vizualizaciju terorističke mreže, potrebno je doći do mehanizma prepoznavanja ključnih osoba, njihova identifikacija i uloga s ciljem oformljavanja kompletne mreže oko vođe. To je moguće na način da se traže ključne osobe oko vođe, a kako bismo došli do razlikovanja različitih grupa unutar organizacije, moramo prepoznati vratare/čuvare informacija između svake grupe. S obzirom na pretpostavke funkcioniranja društvenih mreža, terorističke organizacije i njihova struktura zapravo spadaju u kategoriju velikih društvenih mreža te na taj način mogu poslužiti kao primjeren alat za istraživanje terorizma. Analiza društvenih mreža je vrlo korisna jer može otkriti grupnu dinamiku, uzorke i kolektivne akcije organizacija (Wu; Carleton; Davies, 2014).

Autori Yang i Sageman (2009) se u skladu s time služe s tri osnovna zadatka istraživanja terorističkih društvenih mreža:

- 1) Detektiranje subgrupa: različiti članovi terorističkih društvenih mreža mogu formirati grupe koje izvode različite funkcije za cijelu organizaciju. Na primjer, funkcije regrutiranja, „pranja novaca“, treniranja i slično. Na primjeru društvenih mreža, prvenstveno se radi o formiranju ćelija koje su odgovorne za izvršavanje akcija usmjerenih na ostvarivanje ultimativnih ciljeva terorističke organizacije. Primjer za to je Hamburg ćelija odgovorna za napad 11/09. Naime, njemački dužnosnici svjedočili su da su članovi skupine iz Hamburga unovačeni u džamiji Taiba u Hamburgu. U istu džamiju, koja se do tada zvala Al Quds 1990-ih godina dolazio je glavni otmičar u terorističkim napadima na SAD 11. rujna. – Mohamed Atta. Iz ovog primjera je jasno vidljivo da je prepoznavanje ove ćelije kao subgrupe veće terorističke organizacije doprinijelo istrazi najvećeg terorističkog napada u povijesti.

- 2) Identifikacija ključnih aktera i njihovih uloga: prethodno spomenuti mehanizam svodi se na prepoznavanje osoba u neposrednoj blizini vođe, ali važnije i vratara informacija koji osiguravaju komunikaciju i koordinaciju između grupa. Čak i primjer Hamburške ćelije pokazuje važnost ovog koraka na temelju prepoznavanja pojedinca koji je bio usko povezan s unovačenom grupom te na kraju prepoznat kao vođa napada 09/11.
- 3) Otkrivanje uzoraka interakcije: Sam temelj ovog rada svodi se zapravo na ovaj korak iz razloga što društvene mreže predstavljaju najbolji medij za otkrivanje modus operandija preko online servisa. Uzorci pokazuju kako su različiti pojedinci i grupe povezani s otkrivanjem cjelokupne strukture kriminalne mreže, što najčešće vodi do otkrivanja točaka ranjivosti. Istraživači trebaju pronaći relevantne puteve povezivanja između različitih članova što može generirati istraživačke tragove i otkriti skrivene informacije.

6.3.1. Analiza društvenih mreža terorističkih organizacija

Društvene mreže čine komunikaciju lakšom imajući pristup velikom broju osoba, potencijalno nekoliko milijuna stvarajući u tom smislu široke otvorene prostore u kojima džihadisti mogu probati i prenositi svoje teorije i propagandu, posebno video zapise i razgovore. Preko njih se na internet mogu postaviti različiti slogani, informacije političke prirode, deklaracije vođa terorističkih skupina, kao i ponude za preuzimanje raznih islamističkih proizvoda kao što su wallpapers za radnu površinu kompjutera ili mobilni telefon, audio i video materijali s ideološkim sadržajem i sl. Najčešće korištena opcija interneta su forumi koji omogućuju direktnu vezu između trenutnih i potencijalnih sljedbenika, kao i prenošenje poruka, a da se pri tome izbjegne filtriranje intermedijalnih linkova (Babić, 2015).

Takav način komunikacije služi kao svojevrsna zaštita identiteta osoba koje sudjeluju u takvim aktivnostima, a također se putem, primjerice, foruma omogućava direktan kontakt s predstavnicima terorističkih skupina kako bi im se postavila pitanja i doprinijelo njihovom e-džihadu.

Sa sigurnošću se može reći da su danas sve terorističke grupe uspostavile barem jednu vrstu on-line prisutnosti, a većina ih koristi najmodernije platforme koje su dostupne, bilo da su to najnoviji e-mail programi, chat-sobe, e-grupe, forumi, You tube, Facebook, Google Earth, Twitter i slično.

- Terorističke chat-sobe i forumi

Komunikacija šifriranim porukama preko različitih internet foruma je uobičajena u funkcioniranju terorističkih organizacija, gdje terorističke organizacije u obliku šifriranih tekstova ostavljaju poruke svojim terorističkim ćelijama, koje ih mogu tada javno pročitati. Za razbijanje i otkrivanje ove komunikacije je potrebno nabaviti šifrnike svake pojedine grupe kako bi se takve poruke mogle identificirati i dešifrirati. Sljedeći nivo, odnosno identifikacija korisnika koji se na određenim internet forumima koriste takvom komunikacijom u terorističke svrhe je gotovo nemoguća (Zirojević Fatić, 2014).

Također je potrebno istaknuti i programe za čavrljanje (IRC-Internet Relay Chat), koji za sada jedini omogućavaju neposredno komuniciranje među točno određenim korisnicima u realnom vremenu, čime se omogućava neposredna povezanost. Ovo dalje znači da članovi terorističkih organizacija mogu sinkronizirati svoje djelovanje prije akcije, i/ili dobiti povratnu informaciju odmah (feedback). Ova metoda je relativno sigurna jer se svi tragovi odmah brišu (Zirojević Fatić, 2014).

Chat sobe i forumi omogućavaju terorističkim grupama da komuniciraju s članovima i svojim fanovima iz cijelog svijeta, te isto tako im daju mogućnost da regrutiraju nove članove i da dijele informacije o svojim aktivnostima uz male šanse da budu identificirani od strane policije. Chat sobe su danas većinom besplatne, a najčešće korištene chat sobe od strane terorista su putem stranice PalTalk, gdje sudionici tih servisa mogu koristiti chat putem teksta ili putem videa.

U jednoj Paltalk sobi za razgovor, otkriveno je da su britanski islamski militanti postavili forume za sjećanje na ubijenog vođu pobunjenika u Iraku, Abu Musaba al-Zarqawija. U jednoj chat-sobi, arapskog govornog područja korisnici su dijelili osobna iskustva borbe sa arapsko-Afganistanskog fronta. U drugoj, rodbina iračkih pobunjenika je hvalila "mučeništvo" terorista.

Isto tako, na alenda.com forumu, Al-Qaeda članovi su objavljivali komentare koji slave Osamu Bin-Ladenu, npr. „Oh Alah Daj podršku svom robu koji se bori u Tvoje ime, Osami Bin Ladenu“. Iz ovoga je jasno da članovi terorističkih skupina koriste chat sobe za razne aktivnosti, od slavljenja poginulih članova, do planiranja novih napada i dijeljenja taktičkih informacija kako napad organizirati što bolje.

Džihadske oglasne ploče i chat-sobe imaju i svoje "stručnjake" koji izravno odgovaraju na pitanja o tome kako se miješaju otrovi za kemijske napade, kako napraviti zasjedu vojnicima, kako provesti samoubilačke napade, te kako hakirati računalne sustave. Jedana chat-soba na Paltalk indeksu, s imenom koje se neznatno promijeni svaki put, ali još uvijek ga je moguće identificirati, je rutinski bila korištena za reklamiranje na džihadističkim web forumima, te je bila korištena na dnevnoj bazi za postavljanje linkova sa Al-Qaedinim propagandnim spotovima i terorističkim uputama. Forumi Qalah, Al-Shamikh, Majahden, i Al-Faloja su posebno popularni među terorističkim ćelijama, a novake se potiče da s ovih web stranica čitaju džihadsku literaturu. Ove chat-sobe također imaju za cilj uvjeriti potencijalne članove da se pridruže ili da se pripreme samoubilački napadi.

Dopuštanje osobama koje nisu članovi da vide rasprave i sadržaj na forumu je značajna razlika od al-Firdaws forumaškog stila, gdje su prethodni forumi bili posve zaštićeni lozinkama i nisu bili otvoreni za nove članove. Odluka forumaške administracije za otvaranje foruma za javnost sugerira da oni smatraju da će forum sadržavati ne toliko tajne informacije u budućnosti. Unatoč omogućavanju da posjetitelji foruma mogu pristupati temama i čitati njihov sadržaj, engleska sekcija Al-Firdaws foruma ostaje zatvorena za nove članove.

Slučaj Younes Tsouli je posebno interesantan primjer gdje se može vidjeti snalažljivo korištenje Interneta od strane terorista. Kao što je jedan novinar rekao, Tsouli, poznatiji pod svojim internet pseudonimom Irhabi 007, ilustrira savršeno kako teroristi koriste Internet ne samo kako bi širili propagandu, već organizirali napade. U razdoblju od 2003. do trenutka uhićenja u prosincu 2007, Irhabi 007 je bio uključen u nekoliko instrumentalnih aktivnosti na internetu. Godine 2003. počeo je učlanjenjem u pet različitih terorističkih internetskih foruma, gdje je slao i objavljivao fotografije, videa i uputama o tome kako hakirati informacijske sustave. Ubrzo nakon toga su njegove vještine zatražene od strane Al-Qaede-inih vođa koji su mu htjeli pružiti

logističku potporu za svoje internet terorističke aktivnosti, a 2005. Tsouli postaje administrator ekstremističkog internet foruma al-Ansar, gdje je počeo objavljivati upute kako napraviti bombe i pojedinosti vezane za samoubilačke bombaške napade (Katz; Kern, 2006).

Pomogao je Zarqawi-noj al-Qaede frakciji u Iraku i postao središnja figura u omogućavanju da Zarqwi ponovno uspostavi veze između Al-Qaede povezanih skupina nakon pada talibana. Irhabi 007 je također uspio hakirati nezaštićene datoteke imenika državnika s Arkansas web stranice. On je tada objavio propagandne videe i videe odrubljivanja glava.

Cyber službe obavještajnih agencija su odmah primijetili da Irhabi 007 koristi savršen engleski i postavili pitanje o njegovoj nacionalnosti. Younis Tsouli je uhvaćen 2006. na njegovom kućnom računalu; britanski istražitelji otkrili su fotografije mjesta u Washingtonu gdje su mu e-poštom kolege predložile da se organizira teroristički napad na Capitol Hillu. Naravno, nakon što je uhvaćen Tsouli, drugi cyber-teroristi su naučili što treba izbjegavati temeljem njegovih pogrešaka.

- Twitter

Američke obavještajne agencije su utvrdile da Twitter može postati učinkoviti koordinacijski alat za teroriste koji pokušavaju pokrenuti militantne napade. Obavještajne agencije su kao primjer navele reference na nekoliko pro-Hezbollah tvitova. U izvješću se također ističu tri moguća scenarija terorističkog korištenja ovog online formata. Prvi scenarij je da teroristi mogu slati i primati u skoro stvarnom vremenu ažuriranja vezana o logistici kretanja vojnika kako bi se provelo više uspješnih zasjeda. Druga je da jedan operativac s eksplozivnom napravom ili pojasom za samoubojstvo koristi svoj mobilni telefon za slanje slika svog položaja drugom operativcu koji može koristiti u blizini te slike i u određeni vremenski trenutak detonirati eksplozivnu napravu (Weinmann, Winn, 1994). Treći je da cyberterorist operativac pronalazi online profile vojnika i tada može upasti na njegov račun i komunicirati s drugim vojnicima pod ukradenim identitetom. Iako se posljednje dvije opcije čine malo nategnute i teško da ih teroristi mogu uspješno izvršiti, prva opcija je vrlo izvediva i predstavlja stvarnu prijetnju.

Prema drugim izvješćima obavještajnih agencija, bez obzira na korisnost Twittera, članovi terorističkih organizacija također se koriste i Facebookom, no tamo su više oprezniji. Nekoliko članova terorističkih foruma iznijelo je mišljenje da rizici vezani za otkrivanje njihovog pravog identiteta nadmašuju potencijalne dobitke od umrežavanja s drugim džihadističkim članovima (Altman, 2014).

- Facebook

Članstvo međunarodne zajednice na društvenoj mreži Facebook je u velikom porastu tokom posljednjih nekoliko godina. Facebook je trenutno svjetska najpopularnija web stranica s procijenjenih preko 1 milijarde članova. Teroristi su primili na znanje taj trend te su također kreirali profile na Facebooku. Postoje brojne Facebook grupe koje su uspostavljene za davanje potpore paravojnim i nacionalističkim skupinama koje američka vlada opisuje kao terorističke organizacije, kao što su Hezbollah, Hamas, Narodno oslobodilačka vojska Turske i Tigrovi Oslobođenja iz Tamil Eelam. Većina tih skupina ima otvorene stranice i svatko zainteresiran može pročitati njihove podatke, pogledati rasprave, posjetiti linkove propagandnih spotova i pridružiti se grupi.

Iako bi neki mogli tvrditi da je teroristička propaganda koja najčešće uključuje video uratke i slike smaknuća krši Facebookove uvjete korištenja, koji zabranjuje objavljivanje "prijeteceg", "maltretirajućeg" ili drugog nasilnog sadržaja, FBI ima često problem u praćenju terorističkih aktivnosti na internetu radi pitanja privatnosti kojima je temelj Prvi Amandman¹².

Također je gotovo nemoguće ući u trag pojedincima koji su uključeni u ove vrste slučajeva zbog međunarodne naravi web stranica. Društvene mreže ne zahtijevaju mnogo informacija od svojih članova da se učlane; sve što je potrebno da se registrira na većinu društvenih mreža jest važeća e-mail adresa i korisnici često postavljaju svoje račune pod lažnim imenima i daju lažne pojedinosti. Teroristi mogu koristiti društvene mreže za praćenje vojnog osoblja.

¹²Kongres ne smije donijeti nikakav zakon koji se odnosi na ustanovljavanje religije, ili zabranjivanje njezinog slobodnog prakticiranja; ili uskraćuje slobodu govora ili tiska; ili pravo građana na mirno okupljanje, te da od Vlade traže ispravljanje nepravdi. (Povelja o pravima; Veleposlanstvo Sjedinjenih Američkih Država)

U 2008. godini, kanadski Odjel Obrane i britanska tajna služba MI5¹³ zatražili su od vojnika da uklone osobne podatke s društvenih mreža zbog navodnog praćenja od strane Al-Qaede operativaca. Američko osoblje također je upozorilo svoje vojnike na postavljanje određenih podataka ili fotografija na njihove profile. Čak i ako informacija ne daje podatke o logistici pokreta trupa, ona može potencijalno ugroziti prijatelje i rodbinu vojnog i sigurnosnog osoblja (Weimann, 2014).

Mnogi vojnici nehotice su objavili detaljne podatke o sebi, svojoj karijeri, članovima obitelji, datumu rođenja, sadašnjim lokacijama i fotografijama kolega i oružja. Kanadski vojnici su primjerice bili primorani isključiti bilo kakve informacije iz njihovih profila koji bi ih povezali s vojskom. Izvješće iz libanonskog glavnog grada Bejruta kasnije iste godine tvrdi da je Hezbollah koristio Facebook za pronalaženje potencijalno osjetljivih informacija o izraelskim vojnim pokretima i obavještajnim informacijama koje bi mogle biti štetne za nacionalnu sigurnost Izraela. Prema tom izvješću, tvrdio je izraelski obavještajni dužnosnik "Facebook je glavni izvor informacija za teroriste, koji nastoje prikupiti podatke o vojnicima i IDF-u [Izraelskim obrambenim snagama] i njihovim jedinicama te da postoji strah da su vojnici možda čak i nesvjesno dogovorili susret s nekim od svojih Internet prijatelja koji su u stvarnosti teroristi. ". Stoga, vrlo je važno od pripadnika obrambenih snaga da štite svoje online profile. (Weimann, 2014.)

¹³Britanska služba MI5 (engl. The Security Service MI5) je britanska protuobavještajna služba odgovorna za zaštitu Velike Britanije od prijetnja nacionalnoj sigurnosti.

7. Zaključak

Opseg definiranja i razrade fenomena aktivizma i terorizma zahtijeva multidimenzionalan pristup te teorijske postavke više znanstvenih disciplina. Implementacija društvenih mreža kao strukture i kao alata uvelike objašnjava suvremenu problematiku statusa aktivističkih i terorističkih skupina, s posebnim naglaskom na organizacijsku strukturu i način djelovanja. Najbolji primjeri toga su u radu objašnjeni osvrtno na Muslimansko bratstvo koje je preraslo iz aktivističkog pokreta u terorističku organizaciju posredstvom strukturalnih elemenata društvenih mreža, te analizom Al-Qaede koja je tako postala mreža globalne ekspanzije.

Za razumijevanje utjecaja društvenih mreža na globalni aktivizam i suvremene terorističke aktivnosti potrebno je analitički pristupiti organizacijskim aspektima i teorijama koje pojašnjavaju moderan ustroj prvenstveno terorističkih organizacija. U radu je jasno prikazano kako su se današnje terorističke organizacije uspostavile kao moderna poduzeća s matričnom strukturom djelovanja, te kako se vrlo lako prilagođavaju svim novitetima koji se pojave. Naglaskom na komparativnoj prednosti takvog organiziranja u odnosu pogotovo na državu možemo zaključiti da što je struktura više informalna, fleksibilna i fragmentirana veća je njihova prednost u asimetričnoj konfrontaciji s državom kao primjerom hijerarhijske organizacijske strukture.

Smještajući takve transformacije i dosege u kontekst informacijskog umreženog društva primjenjujući teorije Ulricha Becka (2005) i Manuela Castellsa (1996), važno je napomenuti da je rast i osuvremenjavanje terorističkih skupina danas temeljeno upravo na suvremenim tehnologijama, a posebice na društvenim mrežama. Globalizacija nosi sa sobom mnogo negativnih aspekata koji idu u prilog činjenici da se danas nalazimo u eri 'društva rizika' (Beck, 2005), kao što je činjenica da je suvremeni terorizam prijetnja cijelom svijetu te da rizike nije moguće kvantificirati i obujmiti jer više ne postoje ograničenja u odabiru metoda i načina djelovanja terorističkih organizacija. Teroristi koriste ono što svakodnevno koristi svaki pojedinac – suvremenu tehnologiju.

Konačno, analizom *online* društvenih mreža kao alata terorističkih i aktivističkih skupina možemo zaključiti da su prije većina tekstova i poruka koje su terorističke skupine slale bile jednosmjerne, tekstualne, bilo u obliku tradicionalnih web stranica ili putem poruka na forumu. No, na temelju razvoja tehnologije, posebice na sve većoj

dostupnosti sofisticirane, ali jeftine i jednostavne za upotrebu video tehnologije (pametni telefoni, male video-kamere) i temeljem razvoja društvenih mreža (Facebook, Twitter...), teroristi su se prilagodili modernom svijetu.

Globalno društvo stvoreno od strane društvenih mreža i interaktivnih foruma služi kao odskočna daska teroristima koji mogu dijeliti svoje poruke globalnoj publici. Tako što se služe dostupnim alatima, teroristi ne samo da promoviraju globalnu paranoju, dijele svoje poruke sa simpatizerima i dobivaju donacije, oni putem društvenih mreža regrutiraju i stvaraju još više terorista. Internet je omogućio teroristima cijeli novi virtualni svijet gdje mogu planirati svoje namjere i akcije. Terorističke grupe više nisu ograničene na regionalne granice (primjerice za potrebe regrutiranja), sada mogu to učiniti na globalnoj razini i mogu regrutirati bilo koga iz bilo kojeg dijela svijeta. Osoba iz SAD-a može proći teroristički trening, a da ne mora napustiti svoju vlastitu spavaću sobu. Interaktivne mogućnost Interneta, kao što su chat-sobe, društvene mreže, stranice za dijeljenje video uradaka i ostale online zajednice, omogućavaju teroristima da navuku posjetitelje na svoje web stranice. Najbolji način da uvjere individualce da podrže njihove ciljeve je kreiranje intelektualne, emotivne i psihološke veze sa žrtvom. Za terorističke grupe, važno je da pruže zainteresiranoj osobi osjećaj da je ona sada dijelom zajednice. Na temelju toga, paradoksalno, može se vidjeti da najveće on-line zajednice društvenih mreža koje su kreirane uglavnom na Zapadu se sada koriste upravo protiv Zapada.

Aktivističke i terorističke skupine okreću se sve više medijski orijentiranoj strategiji s naglaskom na nekonvencionalne medije koji podupiru zahtjeve mrežne strukture i djelovanja. Dok društvene mreže u aktivističkim pokretima olakšavaju komunikaciju između aktera i političke vlasti na način da unaprjeđuju strategiju, koordinaciju i komunikaciju, terorističke mreže sustavno ojačavaju i globaliziraju svoje djelovanje što ih čini sve otpornijima i manje ranjivima na sustav borbe protiv terorizma. Takva situacija zahtijeva interdisciplinarni i višedimenzionalan pristup problematici kako bi pratili turbulentnu sofisticaciju suvremenih terorističkih aktivnosti u svrhu smanjivanja rizika koje suvremeni svijet nosi.

8. Literatura

- Knjige

- Andrews, H. et. al.: „Computer systems: theory, technology, and applications: a tribute to Roger Needham“, Springer, 2004.
- Arquilla, John; Ronfeldt, David: *Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime, and Militancy*. Santa Monica, CA: RAND., 2001.
- Barker C, *Cultural studies: Theory and Practice*, Sage Publications Ltd., 2005.
- Beck, U.: *Rizično društvo: U susret novoj moderni*, Beograd, 2001.
- Beggs, C.: *Safeguarding Infrastructure Assets from Cyber-terrorism*, Lambert Academic Publishing, 2010.
- Berger, P., *Invitation to Sociology – A Humanistic Perspective*, New York, Doubleday, 1988.
- Bilandžić, Mirko: *Sjeme zla: Elementi sociologije terorizma*. Zagreb: Plejada, Synopsis, 2010.
- Bilandžić, Mirko: *Sjeme zla: Uvod u studije terorizma*. Zagreb: Despot Infinitus, 2014.
- Bourdieu, P.: *The forms of capital*, in: Richardson, J. G. (Ed.). *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood, 1985.
- Castells, M.: *The Information Age: Economy, Society and Culture vol 1: The Rise of the Network Society*; Blackwell, 1996.
- Castells, M.: *The Rise of Network Society*, Wiley, 2000.
- Farrukh A, et al, *Youth Internet Saftety*, Brookings, 2014.
- Frese, Erich: *Grundlagen Der Organisation: Die Organisationsstruktur Der Unternehmung*. Wiesbaden: Gabler Verlag. 1980.
- Gerlach, Luther P., and Virginia H. Hine: *People, Power, Change: Movements of Social Transformation*. Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1973.
- Giddens, A., *Central Problems in Social Theory*, Macmillan, London., 1979.
- Jenkins, Brian, “*International Terrorism*”, Crescent Publication, Los Angeles, 1975.
- Judt T.: *Postwar: A History of Europe Since 1945*, Penguin Group, New York, 2005.
- Kepel, Gilles: *Jihad: The Trail of Political Islam*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press., 2002.
- Lesser, Ian O. et al.: *Countering the New Terrorism*. Santa Monica, CA: RAND, 1999.
- Locke J.: *Two Treatises of Government*, Cambridge, 1963.
- Long, David E.: *The Anatomy of Terrorism*. New York: The Free Press. O’Brien, Brendan (1995.) *The Long War: The IRA & Sinn Fein from Armed Struggle to Peace Talks*. Dublin: The O’Brien Press., 1990.
- Mead, G. H., *Mind, Self, & Society*, Chicago and London, The University of Chicago Press, 1992.
- Nan Lin. (2001). *Social capital: A theory of social structure and action*. Cambridge University Press: Cambridge, NY.
- Parsons, T.: *The theory of social and economic organization*, Free Press, Glencoe, Ill, 1947.
- Parsons, T., *Društva*, Zagreb, August Cesarec, 1991.
- Pusić, E.: *Problemi upravljanja (uvodna studija)*, u *Problemi upravljanja*, Naprijed, Zagreb, 1971.
- Putnam, R. D., *Bowling Alone*. New York: Simon and Schuster Paperbacks, 2000.
- Schmid, P.A.: „*The Definition of Terrorism*“, u: Schmid, P.A. *The Routledge Handbook of Terrorism Research*, London/New York: Routledge, 2011.

Scott, R.: *Organizations: Rational, natural and open systems*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ, 1992.

Scott, John P.: *Social Network Analysis: A Handbook* (2nd edition). Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2000.

Sikavica P.: *Organizacija, Školska knjiga*, Zagreb, 2011.

Stepanova, Ekaterina: *Terrorism in Asymmetrical Conflict: Ideological and Structural Aspects*. New York: Oxford University Press, 2008.

Stern, J.: *Terorizam u ime Boga: zašto ubijaju vjerski militanti*. Zagreb: Slovo, 2006.

Wasserman, S.: *Social Network Analysis: Methods and Behavioral Sciences*, Cambridge, 1994.

Weimann, Gabriel and Winn, Conrad, *The Theater of Terror*, Longman Publication, New York, 1994.

Weimann, Gabriel: *New Terrorism and New Media*. Washington, DC: Commons Lab of the Woodrow Wilson International Center for Scholars, 2014.

Zanini, M., Edwards S.: *The networking of terror in the information age*, RAND Corporation, 2001.

Zirojević Fatić, Mina: *Terorizam: Međunarodni pogled*, Beograd: Institut za međunarodnu politiku u privredu, 2014.

- Članci u elektroničkom časopisu ili bazi

Beck, U.: *The Terrorist Threat: World Risk Society Revisited*. *Theory, Culture, and Society* 19 (4):39–55., 2002.

Berthon, P.R., et al.: *Marketing meets Web 2.0, socialmedia, and creative consumers: Implications for international marketing strategy*, *Business Horizons*, 2012.

Bilandžić, Mirko: „Al-Kaida: nastanak, struktura i strategija“, *Polemos* 11(1): 33-47, 2008.

Biličić, Mijo: *Birokracija kao oblik i faza organizacijske socijalne strukture*, *Pomorski zbornik* 43, 1, 315-326, 2005.

Boyd, D. M, Ellison, N. B. *Social network sites: Definition, history, and scholarship*. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 2007.

Brady, H. E., *Political Participation*. U: J. P. Robinson, P. R. Shaver, L. S. Wrightsman (ur.), *Measures of Political Attitudes* (str. 737-801), San Diego, CA: Academic Press, 1999.

Coleman, J.: *Social capital in the creation of human capital*. *The American Journal of Sociology*, 94: 95-120, 1988.

Cottle Simon: „Ulrich Beck, ‘Risk Society’ and the Media A Catastrophic View?, *European Journal of Communication*, Vol. 13(1): 5-32, 2005.

Don, Bruce W., David R. Frelinger, Scott Gerwehr, Eric Landree, and Brian A. Jackson: „Network Technologies for Networked Terrorists: Assessing the Value of Information and Communication Technologies to Modern Terrorist Organizations.” *Rand Homeland Security Program*, 2007.

Eilstrup-Sangiovanni, M.; Jones, C. : *Assessing the Dangers of Illicit Networks: Why al-Qaida May Be Less Threatening Than Many Think*, *International Security*, Fall 2008, Vol. 33, No. 2, Pages 7-44

Franc, Šakić, Maričić: *Građanski aktivizam u Hrvatskoj, Društvena istraživanja* Zagreb, br. 1-2, str. 111-132, 2007.

Freeman, L.C., *Visualizing social networks*, *Journal of Social Structure* 1(1), 2000.

- Granovetter, M.: The strength of weak ties, *American Journal Of Sociology*, 81, 1287-1303, 1973.
- Helfstein, Scott: "Social capital and terrorism", *Defence and Peace Economics*, 25 (4):363-380, 2014.
- Hedström, P., R. Sandell i C. Stern: Mesolevel Networks and the Diffusion of Social Movements: Case of Swedish Social Democratic Party, *American Journal Of Sociology*, 106, 145-172, 2000.
- Javorović, B.: O terorizmu, *Defendologija*, br. 1-4, Vol. 4, DEFIMI, Zagreb, 2001.
- Jenkins Craig and William Form: Social Movements and Social Change, in: Thomas Jasinski et al (Eds): *The Handbook of Political Sociology*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005., p. 331
- Kaplan, Andreas M. i Haenlein, Michael (2010): Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media, *Business Horizons*, Vol. 53, Issue 1.
- Klandermans, B., *Collective Political Action*. U: D. O. Sears, L. Huddy, R. Jervis (ur.), *Oxford Handbook of Political Psychology* (str. 670-709), New York: Oxford University Press, 2003.
- Mahadevan, P.: The Glocalisation of Al Qaedaism. U: *Strategic Trends 2013: Key Developments in Global Affairs*, ur. O. Thränert. Zurich: Center for Security Studies, ETH Zurich, str. 83–101, 2013.
- Matić, D.; Bilandžić, M: Politički islam i mogućnosti demokratizacije arapskog svijeta: slučaj Egipta, *Polemos* 13, 2: 33-57, 2010.
- Munson, Ziad: „Islamic Mobilization: Social Movement Theory and the Egyptian Muslim Brotherhood“, *The Sociological Quarterly*, Volume 42, Number 4, str. 487-510, 2001.
- Musladin, M.: Utjecaj društvenih mreža na nacionalnu sigurnost; *Medianali*, Vol. 6, No. 11, 2012.
- Pastor Periša, Ivona: Organizacijski oblici suvremenih terorističkih organizacija, *Polemos* 15, 2: 139-156, 2012.
- Pattie, C., Seyd, P., Whiteley, P.: Citizenship and Civic Engagement: Attitudes and Behaviour in Britain. *Political Studies*, 51: 443-468., 2003.
- Tosini, D.: „A Sociological Understanding of Suicide Attacks; Theory, Culture and Society; 26 (4): 67-96, 2009.
- Wu, E., Carleton, R., Davies, G.: Discovering bin-Laden's Replacement in al-Qaeda, using Social Network Analysis: A Methodological Investigation, *Perspectives on Terrorism*, Volume 8, Issue 1, 2014.
- Yang, C.; Sageman, M.: Analysis of terrorist social networks with fractal views, *Journal of Information Science* 2009., 35: 299

- Internet literatura

- Altman, Alex: Why Terrorists Love Twitter, *The Time*, 2014, <http://time.com/3319278/isis-isil-twitter/>, 08.04.2015.
- Babić, Vladica: Novi oblici djelovanja terorista (cyber terorizam), 4th International Scientific and Professional Conference 'Police College Research Days In Zagreb', 2015., http://www.mup.hr/UserDocsImages/PA/vps/idvps2015/Zbornik_radova_Konferencije.pdf, 28.09.2015.

- Broache, Ann: Senators voice alarm over terrorist Net presence, CNET,
<http://www.cnet.com/news/senators-voice-alarm-over-terrorist-net-presence/>,
 28.09.2015.
- CBC News: Terrorist groups recruiting through social media, 2011.
<http://www.cbc.ca/news/technology/terrorist-groups-recruiting-through-social-media-1.1131053>, 10.04.2015.
- Esposito, E. John: Islamska prijetnja: mit ili stvarnost? Živinice: UIO Selsebil,
<http://www.scribd.com/>, 2001., 28.09.2015.
- Ganor, B: „Defining terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter?“, 1998., <http://www.ict.org.il/articles/define.htm>, 28.09.2015.
- Jenkins, K., Andolina, M. W., Keeter, S., Zukin, C.: Is Civic Behavior Political? Exploring the Multidimensional Nature of Political Participation. Prepared for presentation at the annual conference of the Midwest Political Science Association April 3-6, 2003. Chicago, <http://mason.gmu.edu/~skeeter/JAKZMW2003.pdf>, (30. 09. 2015.)
- Katz, R.; Kern, M.: Terrorist 007, Exposed, The Washington Post, 2006,
<http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2006/03/25/AR2006032500020.html>, 09.04.2015.
- Kientzman, McHarty: Socialmedia? Get serious! Understanding the functional building blocks of social media; <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/>,
 01.04.2015.
- Leiken, S. Robert; Steven Brooke: „The Moderate Muslim Brotherhood“, Foreign Affairs, March/April 2007, Volume 86, Number 2, <http://www.foreignaffairs.com/issues/2007/86/2>, 28.09.2015.
- Mamić, P: Društvene mreže kao omogućitelji društvene (ne)odgovornosti,
http://www.fer.unizg.hr/_download/repository/Zavrsni_rad_-_Dora-Petra_Mamic.pdf, 28.09.2015.
- Mayntz, Renate: „Organizational Forms of Terrorism.Hierarchy, Network, or a Type sui generis?“, 2004. „Max Max Planck Institute for the Study of Societies Cologne (MPIfG), Discussion Paper no. 04/4; svibanj, [http:// www.mpi-fg-koeln.mpg.de/pu/mpifg_dp/dp04-4.pdf](http://www.mpi-fg-koeln.mpg.de/pu/mpifg_dp/dp04-4.pdf), 28.09.2015.
- Meehan, Patrick: Subcommittee hearing: jihadist use of social media – how to prevent terrorism and preserve innovation, Homeland Security Committe, 2011.,
<https://homeland.house.gov/hearing/subcommittee-hearing-jihadist-use-social-media-how-prevent-terrorism-and-preserve-innovation/>, 15.04.2015.
- Norris, P., Campbell, R., Lovenduski, J. Closing the gendered activism gap: Evaluating structural, cultural, and agency explanations. Paper for the Elections, Parties and Public Opinion (EPOP) Annual Conference, 2004., Nuffield, College, Oxford, 10-12th September 2004.;
[http:// epop2004.politics.ox.ac.uk/materials/Campbell_Norris_Lovenduski.pdf](http://epop2004.politics.ox.ac.uk/materials/Campbell_Norris_Lovenduski.pdf) , 30.09. 2015.)
- Phillips S, A brief History of Facebook, 2007, The Guardian; dostupno na:
<http://www.theguardian.com/technology/2007/jul/25/media.newmedia>,
 01.04.2015.
- Shenawi, El Eman, Al Alabria News, What comes first: The protest or the Tweets?, 2011., <http://www.alarabiya.net/articles/2011/10/05/170346.html>, 28.09.2015.
- Stipetić, Davor: Fenomen cyber-terorizma, Hrvatski vojnik, br.189, svibanj 2008.,
<http://www.v2.hrvatski-vojn timer.hr/hrvatski-vojn timer/1892008/cyber.asp>,
 15.06.2015.

- The eBusiness Guide: Top 15 Most Popular Social Networking Sites, travanj 2015.,
dostupno: <http://www.ebizmba.com/articles/social-networking-websites>,
01.04.2015.
- The Security Service MI5, <https://www.mi5.gov.uk/>, 09.10.2015.
- Uslaner, E. M., Civic Engagement in America: Why People Participate in Political and
Social Life. Report for the Knight Foundation's Civic Engagement Project Co-
Directed by The Democracy Collaborative, 2003., University of Maryland-
College Park and the Center for the Study of Voluntary Organizations and
Service, Georgetown University.
<http://www.bsos.umd.edu/gvpt/uslaner/democracycollabo-130rative.pdf>, (30.
09. 2015.)
- Weimann, Gabriel: United States Institute of Peace: "Special Report: www.terror.net -
How Modern Terrorism Uses the Internet", Special Report 116, March 2004
www.usip.org., 15.06.2015.

9. Sažetak

Rad tematizira utjecaj društvenih mreža na globalni aktivizam i suvremene terorističke aktivnosti u kontekstu umreženog doba i informacijske revolucije. Glavni fokus rada je suvremeni koncept društvenih mreža koje su implementirane u dvojakom smislu: u vidu organizacijske strukture te kao alat korišten za širenje ideologija i ostvarenje ciljeva, te je primarni cilj analizirati postojeće građe o upotrebi interneta od strane aktivističkih i terorističkih skupina u svrhu sistematizacije utjecaja društvenih mreža i njihove primjene.

Rad pruža teorijsku analizu organizacijskih struktura s pomakom sa hijerarhijske na mrežnu strukturu. Nakon sistematizacije osnovnih obrazaca aktivističkih i terorističkih aktivnosti kroz aspekt njihove (ne)postojeće organizacijske strukture, rad obuhvaća analizu online društvenih mreža i internetskih materijala kao i njihovu razradu prema svrhi implementacije istih.

Ključne riječi: aktivizam, terorizam, organizacija, društvene mreže

10. Summary

This paper examines the influence of social networks on global activism and contemporary terrorist activity in the context of network society as well as the information revolution. The main focus of the paper is modern concept of social networks that are implemented in a two - way sense: as a form of organizational structure and as a tool used to spread the ideology and to achieve main goals, so the primary objective is to analyze the existing material on the activist and terrorist use of the Internet for the purpose of systematization of the influence of social networks and their applications.

This paper also provides a theoretical analysis of the organizational structure with a shift from hierarchical to a network structure. After the systematization of basic forms of activist and terrorist activities through the aspect of their (non)existing organizational structures, the paper includes analysis of online social networks and Internet materials according to their purpose of implementation.

Keywords: activism, terrorism, organization, social network